

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет історії та філософії

(повне найменування факультету)

Кафедра всесвітньої історії

(повна назва кафедри)

Д и п л о м н а р о б о т а

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: «Територіальна експансія США у 1 половині XIX століття: шляхи
реалізації»

«Territorial expansion of the USA in the 1st half of the XIX century: the ways of
realization»

Виконав: студент денної форми навчання
спеціальності 032 Історія та археологія
Петрашкевич Олександр Сергійович

Керівник к.і.н., доц. Ковальський С.В. _____

Рецензент к.і.н., доц. Сидун І. В.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ __ від _____ 2021 р.

Захищено на засіданні ЕК № 1

протокол № __ від _____ 2021р.

Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ЕК № 1

Гребцова І.С.

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Гребцова І. С.

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Одеса – 2021

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Історіографія та джерельна база дослідження.....	7
1.1. Огляд опрацьованих джерел	7
1.2. Аналіз історіографії	9
Розділ 2. Дипломатичний шлях територіальної експансії США.....	20
2.1. «Луїзіанська покупка»: історія суперництва за долину р. Міссісіпі..	20
2.2. «Орегонське питання» та його врегулювання.....	36
Розділ 3. Ірредентистський шлях американської континентальної експансії.....	44
3.1. Республіка Техас.....	44
3.2. Республіка Каліфорнія.....	58
Розділ 4. Конфронтаційний шлях територіальної експансії США на прикладі американо-мексиканської війни	65
Висновки	81
Список джерел та літератури	86

Вступ

З моменту виникнення перших державних утворень експансія (незалежно від своєї форми – культурної, економічної, воєнно-політичної) виступала чи не основоположною складовою їх розвитку. Це і не дивно, оскільки природа експансії на пряму впливає із необхідності поширення свого впливу за досягнуті межі. Дана необхідність, в свою чергу, являється прямим наслідком розвитку людського суспільства.

На думку дослідника американської історії К.В. Міньяр-Белоручева, досягнення державою домінантного положення на міжнародній арені неможливе без ведення експансіоністської політики. В зв'язку з цим, важливу роль відіграють планомірність та далекоглядність застосовуваної стратегії. Найбільш успішними в даному плані у модерній історії виявились три країни: Велика Британія(якій вдалось побудувати колоніальну імперію), Російська імперія та США. У наші дні статус наддержави вдалося зберегти лише останній країні. Зважаючи на це, доцільно розглянути американський досвід континентальної експансії, внаслідок якої молода республіка менш ніж за півстоліття змогла втричі збільшити свою територію.

Отже, *актуальність* теми даного дослідження полягає у необхідності розглянути територіальну експансію США в означений період, адже саме вона забезпечила успішне проведення Сполученими Штатами Америки колоніальної, а згодом – економічної та воєнно-політичної експансії.

Мета дипломної роботи полягає у проведенні аналізу трьох шляхів реалізації континентальної експансії США – дипломатичного, ірредентистського та конфронтаційного, на основі найяскравіших прикладів їх застосування.

Відповідно до зазначеної мети виникає необхідність вирішення таких *завдань*:

- провести аналіз джерельної бази та актуальної історіографії з вивчення територіальної експансії США;

- встановити передумови, причини та історію оформлення «Купівлі Луїзіани»;
- розглянути процес врегулювання іспано-американських протирічч 1 чверті XIX ст. та приєднання Флориди до США;
- з'ясувати суть «Орегонського питання» та історію його врегулювання;
- розглянути історію Республіки Техас від моменту створення до анексії Сполученими Штатами Америки;
- висвітлити хід створення Каліфорнійської республіки та контекст її ліквідації;
- проаналізувати причини, хід та наслідки американо-мексиканської війни 1846-1848 рр.

Об'єктом даної дипломної роботи є історія Сполучених Штатів Америки першої половини XIX ст. *Предметом* даного дослідження являються шляхи територіальної експансії США в означений період.

З огляду на необхідність більш детального розкриття теми даного дослідження, його *хронологічні рамки* були розширені та охоплюють кінець XVIII - першу половину XIX ст. Нижня межа обумовлена часом зародження протиріч, які були розглянуті у якості прикладів дипломатичного шляху американського експансіонізму і які отримали логічне розв'язання лише напередодні американо-мексиканської війни.

Територіальні межі роботи становлять кордони так званих Континентальних штатів – територію суміжних 48 штатів, що на заході омивається Тихим океаном, Атлантичним – на сході, на півдні межує з Мексикою та Мексиканською затокою, а на півночі обмежена канадським кордоном та Великими озерами. Також в територіальні межі дослідження входять північні та центральні регіони сучасної Мексики, на яких розгортались бойові дії американо-мексиканської війни.

Наукова новизна даної роботи полягає у розгляді додаткового шляху реалізації Сполученими Штатами своєї експансіоністської політики – іредентистського.

Апробація аспектів дослідження проходила на звітних студентських конференціях ОНУ Мечникова, а також на 72-ій Міжнародній науковій конференції «Каразінські читання», яка відбулась 26 квітня 2019 р. у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна; на міжнародній студентсько-аспірантській науковій конференції «Феномен Європи: державотворчі та інтеграційні процеси», яка відбулась 1-2 листопада 2019 р. у Львівському національному університеті імені Івана Франка.

Автор має 2 публікації з дипломної роботи.

Методологічна база дослідження складається з принципів історизму та об'єктивності до вивчення теми. Принцип історизму надав можливість з'ясувати передумови виникнення, розвиток та врегулювання досліджуваних прикладів територіальної експансії США в зазначений хронологічний період. Принцип об'єктивності, який базується на критичній оцінці розглянутих подій, дозволив висвітлити поставлені завдання без упередженого ставлення. При дослідженні означеної теми були також застосовані порівняльно-історичний та проблемно-хронологічний методи. За допомогою першого було здійснене порівняння американської, радянської та сучасної історіографії, використаної при написанні роботи. Використання проблемно-хронологічного методу дозволило розмістити досліджені події та процеси у хронологічному порядку. При підведенні підсумків проведеного дослідження були застосовані загальнонаукові методи аналізу та синтезу.

Структура роботи обумовлена метою та поставленими завданнями. Дана дипломна робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку джерел та літератури.

Розділ I «Історіографія та джерельна база дослідження» присвячений розгляду джерельної бази даного дослідження, а також використаній під час її

написання історіографії. В розділі II «Дипломатичний шлях територіальної експансії США» досліджуються зразки даного курсу реалізації експансії для зазначеного періоду – «Луїзіанська покупка» та врегулювання «Орегонського питання». Розділ III «Ірредентистський шлях американської континентальної експансії» зосереджений на дослідженні двох прикладів зазначеного шляху – Техаської та Каліфорнійської республік. Розглянуто передумови та історію їх виникнення, час існування та умови ліквідації. У розділі IV «Конфронтаційний шлях територіальної експансії США на прикладі американо-мексиканської війни» проводиться аналіз військового конфлікту між США та Мексикою в 1846-1848 рр., розглянуто хід бойових дій даної війни та її наслідки.

У висновках представлено узагальнення викладеного матеріалу та підведені підсумки дослідження.

Загальна кількість джерел та літератури, опрацьованих при написанні дипломної роботи – 72.

Розділ 1.

ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Огляд опрацьованих джерел. Джерельну базу даного дослідження становлять передусім офіційні державні акти, а також кореспонденція дипломатичного та приватного характеру.

Серед зазначених державних актів у першу чергу потрібно виділити найбільш значимі міжнародні угоди, укладені урядом США із державами, які приймали безпосередню участь у досліджуваних подіях. Дані договори допомогли з'ясувати умови вирішення одних конфліктів та причини зародження інших протиріч, які напряду відображали розвиток експансіоністських настроїв американського уряду в зазначений у дослідженні період.

До вказаних міжнародних договорів відносяться наступні угоди:

- іспано-американська угода 1795 р. [21], яка офіційно засвідчила включення США до протистояння за долину р. Міссісіпі закріпила за американськими громадянами торгові привілеї в регіоні;
- франко-американська угода 1803 р. [19], яка оформила купівлю Луїзіани та закріпила фактичну перемогу американців у боротьбі за долину р. Міссісіпі;
- англо-американська мирна угода 1814 р. [22], яка завершувала війну між Великобританією та США;
- спільна англо-американська конвенція 1818 р. [3], яка офіційно оформила права обох сторін на території Орегону та затвердила спільне освоєння регіону строком на десять років;
- іспано-американський договір 1819 р. [20], який завершив протистояння країн довкола територій обох Флорид на користь США та оформив спільний кордон держав аж до Тихого океану;

- англо-американська угода 1842 р. [18], яка врегулювала питання спільного кордону США та Канади;
- англо-американський договір 1846 р. [25], який оформив компромісне вирішення так званого «Орегонського питання»;
- американо-мексиканська угода 1848 р. [23], яка закріпила перемогу США у війні 1846-1848 років та приєднання територій Нової Мексики й Каліфорнії;

До окремої групи вказаних державних актів належать джерела з історії Техаської та Каліфорнійської республік. Джерела, присвячені техаській історії, представлені: декларацією незалежності Техасу [17], яка була цінною для усвідомлення причин виходу Техасу зі складу Мексики; конституцією Республіки Техас [4], яка допомогла збагнути за якими принципами жила дана держава протягом дев'яти років свого існування; Веласкською угодою 1836 р. [24], яка затверджувала виникнення Техаської республіки та пояснила виникнення майбутніх територіальних претензій республіки; угодою про анексію Техасу 1844 р. [2], укладеною між США та Республікою Техас, яка визначала попередні умови вступу даного регіону до складу союзу; розпорядження техаського Конвенту [12], який затвердив бажання Техасу приєднатись до Сполучених Штатів; резолюції Конгресу США [8; 9], які вказали на умови приєднання Техасу до США та остаточно затвердили анексію.

Що ж стосується джерел з історії Каліфорнійської республіки, то до них відносяться: інструкції Воєнно-морського департаменту США [26; 27], які пояснюють дії комодора Слоата часів американо-максиканської війни та республіки Каліфорнія; прокламація комодора Тихоокеанського флоту США Джона Слоата [15], яка викриває причини добровільної ліквідації Каліфорнійської республіки.

Окремо необхідно зазначити прокламацію президента Медісона 1810 р. [14], в якій представлено обґрунтування дій уряду США по відношенню до Західної Флориди, а також інавгураційну промову президента Полка 1845 р. [13],

яка дає розуміння пріоритетів експансіоністської політики США за часів його президентства.

В контексті застосованої кореспонденції необхідно виділити листи та послання Томаса Джефферсона [1; 5; 6; 7]. Вони дали змогу з'ясувати не лише ставлення тодішнього американського керівництва до сусідніх іспанських володінь, але й американське бачення перспектив розвитку своєї держави у взаємодії з даними територіями.

Також потрібно відзначити листи американських дипломатів Лівінгстона та Монро [10; 11; 16], які дають змогу прослідити розвиток подій при франко-американських переговорах 1803 р. та з'ясувати причини тих чи інших дій посланників США.

1.2. Аналіз історіографії. Тематика американської територіальної експансії традиційно користувалась попитом серед радянських дослідників. Особливу увагу історики звертали на означені нами хронологічні рамки — час коли молода американська республіка (яка лише нещодавно завоювала свою незалежність від Великобританії) розпочинає активне територіальне розширення на північноамериканському континенті [37, с. 117-118].

Першим варто згадати М. М. Болховітінова. І хоча в основному даний дослідник займався питаннями російської колонізації Північної Америки та відносин між Росією та США у XIX ст., серед його наукового доробку є праці присвячені аналізу американського експансіонізму. Так, застосована у нашому дослідженні стаття *«Оккупация Флориды Э. Джексоном и договор 1819 года»* [29] присвячена захопленню Сполученими Штатами Флориди (яке стало можливим внаслідок відвертого ослаблення іспанської корони), а також дипломатичне оформлення даної акції у «купівлю» регіону в Іспанії.

Проблематику іспано-американських відносин досліджувала Н. Х. Романова. В статті *«К вопросу о политике США в отношении Испании (первая четверть XIX века)»* [48] дослідниця представила комплексний огляд

відносин США з Іспанією, які в основному полягала у відкритих та завуальованих територіальних претензіях першої держави по відношенню до другої. Так, у роботі зачіпається уже раніше згадане захоплення американцями Флориди, а точніше його оформлення у Договір Адамса – Оніса 1819 р. (в статті іменується Трансконтинентальним договором). Тут автор зазначає, що попри очевидну вигоду договору, в тогочасному американському суспільстві знайшлися і критики угоди. Так, Томас Бентон та Генрі Клей критикували фактичну відмову від претензій на Техас прийняттям нового кордону з іспанськими колоніями в Північній Америці.

До експансіоністських настроїв США по відношенню до іспанських володінь у Північній Америці звертався і Н. Д. Луцков. Його стаття *«Присоединение Луизианы к США»* [36] присвячена першому масштабному територіальному придбанню молодій республіці. Висвітливши усі перипетії, через які пройшла Луїзіана до придбання Сполученими Штатами, автор заключає що в результаті покупки Луїзіани іспанські володіння в Північній Америці виявилися розчленованими, що дозволило правлячим колам США приступити до захоплення «по частинах». Приєднання Луїзіани послужило прецедентом для майбутніх територіальних придбань і зіграло велику роль у розвитку експансіоністської ідеології в США.

Вивченням експансіоністської зовнішньої політики США у в означений проміжок часу займалась і радянська дослідниця Н. В. Потокова. Сферу її інтересів становила територіальна експансія Сполучених Штатів Америки як складова відносин із Мексикою у 1820-их – 1840-их рр. Результатом багатолітньої роботи дослідниці стала зокрема монографія *«Аннексия Техаса Соединенными Штатами Америки»* [45]. В даній роботі Ніна Василівна детально описує історію дипломатичних відносин США із Республікою Техас. Наріжним каменем відносин між двома республіками Потокова визначає питання анексії Техасу Сполученими Штатами, прихильники та противники якої були в обох державах. Так, одним з лейтмотивів праці являються дискусії серед

американських політичних кіл стосовно доцільності включення Техасу до складу Союзу. Тематика взаємин США та Техасу зустрічається і в інших працях Н. В. Потокової. Так, у статті *«Захват Техаса и война с Мексикой»* [46] не лише коротко висвітлюються американо-техаські відносини, але й розглядаються передумови утворення самої Техаської республіки. Примітно, що дослідниця відзначає очевидну неминучість повстання Техасу, яка була пов'язана із стрімкою економічною, культурною і навіть релігійною трансформацією регіону з мексиканської провінції в американську територію у складі Мексики (наслідок колонізації Техасу американськими переселенцями починаючи від 1821 р.). Втім, основний об'єм праці все ж займає виклад подій війни Сполучених Штатів та Мексики. Цій же події присвячена монографія *«Агрессия США против Мексики. 1846—1848»* [37, с. 118; 44].

В дещо узагальнюючій формі виконана робота ще одного радянського історика – С. О. Гоніонського. Щоправда даний дослідник у своїй статті *«Территориальная экспансия США в начале XIX века»* [30] зосередився на самому початку цього процесу. У схожій формі виконана праця М. В. Деміховського *«Экспансия США на Запад»* [31], яка, однак, розглядає історію експансії всього XIX ст.

Вивченням експансіоністської політики США займався А. А. Яригін. Його роботи у даному напрямку зосереджені передусім довкола зовнішньополітичної діяльності одинадцятого президента Сполучених Штатів – Джеймса Нокс Полка. Даній проблематиці присвячена зокрема стаття *«Джеймс Полк и политика экспансии США»* [52], написана у співавторстві з іншим радянським дослідником Б. А. Ширяєвим. Окрім зазначеної роботи, у науковому доробку А. А. Яригіна є стаття, зосереджена на більш вузькій проблематиці «Орегонського питання» - територіальної суперечки Сполучених Штатів Америки із Великобританією (своєю колишньою метрополією) [53].

Як ми бачимо, експансіоністська політика доволі яскраво представлена у діяльності радянських спеціалістів. Втім, як ми побачимо далі, означена проблематика не втрачала популярності і серед сучасних російських істориків.

Перш за все варто згадати Л. М. Троїцьку, адже її праця присвячена уже згаданий нами проблематиці «Орегонського питання» [50]. Підмітивши безкровне вирішення даної територіальної суперечки, автор водночас зазначає, що погоджуючись на компроміс, правлячі кола США аж ніяк не збиралися розлучатися з ідеєю експансії, адже вони вже воювали з Мексикою. Троїцька також відзначає стратегічне та економічне значення закріплення в Орегоні(а згодом і в Каліфорнії), яке дозволило США активізувати свою політику у Тихому океані, в Південній Америці та на Далекому Сході.

До сфери інтересів Прилуцького входить також раніше згадана проблематика анексії Техасу. У статті *«Проблема аннексии Техаса и антиэкспансионистское выступление М. Ван Бюрена в 1844 г.»* [47] ним розглянуто дискусії в політичному соціумі США на початку 1840-их років, пов'язаних з проблемою входження до складу Союзу Техасу.

Зовнішньополітичну діяльність США у XIX ст. активно розробляє російський історик І. І. Курілла. В центрі уваги даного дослідника знаходиться особистість Деніела Вебстера і його внесок у зміцнення позицій США на міжнародній арені. Монографія *«“Войти в круг великих держав”. Дэниэл Уэбстер и внешняя политика США в середине XIX века»* [34] демонструє погляди цього визначного зовнішньополітичного діяча США першої половини XIX ст. Тематика поглядів Вебстера представлена і у статті, присвяченій протистоянню представника плантаторського Півдня - президента Джона Тайлера з представником промислової Півночі - державним секретарем Деніелом Вебстером [35]. Суперечка велась довкола питань зовнішньої політики США і була дуже тісно пов'язана з розширенням території країни [37, с. 118].

В контексті досліджень зовнішньої політики необхідно зазначити роботи вітчизняного дослідника С. В. Ковальського. Так, у статті *«Зовнішня політика*

Республіки Техас (1836–1845 рр.) в контексті системи міжнародних відносин першої половини XIX ст.» автор розглядає дипломатичну активність колишньої мексиканської провінції, направлену на отримання міжнародного визнання та інкорпорації в систему міжнародних відносин. В свою чергу, у статті *«Европейская дипломатия Республики Техас (1836-1846 гг.)»* дослідник зосередився на зовнішньополітичній діяльності Техасу у Старому Світі, яка розгорталась у контексті Віденської міжнародної системи. Внаслідок проведених досліджень автор приходить до висновку про очевидну успішність зовнішньої політики Техасу, яка призвела до міжнародного визнання Республіки.

Тематику американської територіальної експансії в хронологічних рамках даного дослідження розробляє К. В. Міньяр-Белоручев. Сферу його інтересів становить уже традиційна перша половина XIX ст. Приміром, стаття *«Территориальная экспансия и развитие США в XIX веке»* [40] присвячена проблемам територіальної експансії, а також її ролі в розвитку США у зазначений відрізок часу. Проблема американської експансії присвячена ще одна робота К. В. Міньяр-Белоручева, щоправда у ній дослідник зосередився на процесі формування кордону між США і Мексикою [41]. У статті *«Рабство на новых территориях: проблема территориального урегулирования в США по итогам войны с Мексикой (1846-1848 г.)»* [38] аналізується боротьба політичних кіл в США за долю територій, приєднаних за підсумками війни з Мексикою. У центрі уваги автора проблема легалізації рабства в Каліфорнії і Новій Мексиці. В контексті досліджень на тему американської територіальної експансії варто також зазначити статтю автора, присвячену одному з інструментів цього процесу – армії США [39]. На прикладі американо-мексиканської війни 1846-1848 рр. розглядаються особливості взаємин між політичними і військовими лідерами, аналізуються їхні погляди з питань комплектування армії, стратегії і тактики військових дій, взаємодії вищого командного складу і політичного керівництва країни.

Наостанок буде доречно згадати ще одну працю даного російського історика – *«Основные проблемы изучения американской истории середины XIX века в отечественной и американской историографии»* [37]. У ній дослідник представив власний історіографічний аналіз історії Сполучених Штатів Америки середини XIX в. в роботах російських та американських авторів. Розглядаються основні напрямки і школи досліджень стосовно зазначеного періоду американської історії.

В контексті тематики робіт вище згаданого дослідника доцільно буде розглянути статтю Т. В. Алентьєвої *«Война с Мексикой в 1846-1848 годах и американское общественное мнение»* [28]. У статті досліджуються стан громадської думки в США в період Мексиканської війни, зміни, що відбувалися в ній протягом 1846-1848 років, а також роль періодичної преси в її формуванні.

На завершення теми доречно розглянути роботу на доволі нетипову тематику – *«Республика Калифорния: нереализованный суверенитет»* [51] за авторством С. В. Чечелева. У статті розглядається історія зміни статусу Каліфорнії: від провінції іспанської колоніальної імперії до входження до складу США в якості окремого штату.

Ситуація довкола вивчення американського експансіонізму у США звичайно ж відрізняється. В американській історичній науці вивчення власної історії займає генеральні позиції. Незважаючи на те, що присутній очевидний дисбаланс у вивченні окремих періодів та тем, говорити про наявність «білих плям» в американській історіографії історії США не доводиться. Не становить виключення, звичайно ж і тематика територіальної експансії США у 1 половині XIX ст.

Якщо говорити про становлення наукової історичної школи у США, то воно відноситься до кінця XIX ст. Даний процес безпосередньо пов'язаний із розвитком прогресистської історіографії, особливу роль у якому відіграли праці одного з її засновників - Фредеріка Джексона Тернера. Його перу належить чимало робіт, зокрема і залучена до нашого дослідження праця *«Фронтір в*

американській історії» [49], Важливість даної роботи пояснюється тим, що у ній представлено концепцію фронтира і його особливого значення в американській історії. Автором концепції виступає сам Тернер, її розробка же нероздільно пов'язана із дослідженням проблематики американського експансіонізму. Інтерес Тернера приваблювала в першу чергу проблема просторової еволюції Сполучених Штатів. Розвиток США в XIX в. Тернер описує як захоплення слабкими атлантичними колоніями простору, що простягається до іншого кінця континенту, набуття цими колишніми колоніями власних залежних володінь в Карибському басейні та Тихому океані, а також забезпечення ними зв'язку двох океанів за допомогою Панамського каналу. Втім значно більше уваги в своїх дослідженнях Тернер приділяє освоєнню захоплених просторів, аніж власне приєднанню даних територій [37, с. 119].

В контексті становлення американської історичної науки на межі XIX – XX ст. необхідно зазначити залучені у дослідженні роботи Дж. К. Госмера та Дж. К. Говарда, які вийшли під однаковою назвою *«Історія Луїзіанської покупки»* [62, 63]. Зважаючи на назву даних робіт, одразу ж стає зрозумілим, що ці праці присвячені історії придбання Сполученими Штатами Америки колонії Луїзіана. Дані роботи доволі схожі у манері викладення матеріалу, обидва дослідники приділяють багато уваги виникненню даної колонії та її розвитку в контексті одвічної боротьби європейських держав за контроль над долиною р. Міссісіпі.

У другій половині XX ст. розроблена Тернером концепція продовжила свій розвиток уже в роботах Р. А. Біллінгтона. Серед них варто працю *«Західна експансія: історія американського фронтиру»* [58]. Окрім власне розвитку концепції фронтиру, в цій роботі представлені трактування окремих епізодів американської територіальної експансії із застосуванням даної концепції. Так, захоплення мексиканських територій зображується просто як частина загального просування на Захід. У зв'язку з цим американо-мексиканська війна трактується як прикре непорозуміння, викликане небажанням мексиканської влади

змиритись із природним ходом речей(яким це просування на Захід і виставляється). Колонізація та приєднання до США Техасу, Нової Мексики та Каліфорнії, на думку Біллінгтона, були такими ж природними як і освоєння територій на Північному Заході, оскільки від цього напрямку залежала реалізація одвічного прагнення Сполучених Штатів просунутись до тихоокеанського узбережжя за будь-яку ціну [37, с. 119].

В історіографії першої половини ХХ ст. провідним залишався традиціоналістичний напрямок, для якого було характерно апологетичні сприйняття дій США на міжнародній арені. До сих пір неперевершеними по ретельності опрацювання дипломатичних документів залишаються книги Джастіна Сміта *«Анексія Техасу»* [69] та двотомна *«Війна з Мексикою»* [70; 71]. На жаль, в завдання автора не входили виявлення глибинних причин конфлікту і аналіз взаємозв'язку зовнішньої та внутрішньої політики. Більш того, Сміт схиляється до перекладення провини у початку конфлікту 1846-1848 рр. на Мексику.

У такому ж дусі витримані загальні праці, присвячені зовнішній політиці США, що вийшли з-під пера відомих дослідників Т. Бейлі [54] та С. Беміса [57]

Після Другої світової війни пануючі позиції в історіографії зовнішньої політики зайняли представники «школи політичного реалізму», які стверджували, що поведінка держав на міжнародній арені визначається не абстрактними ідеалами, а набором так званих реальностей - військовим і економічним потенціалом, державними інтересами.

Найбільш впливовим представником «реалізму» виступає Норман Гребнер. Ряд своїх робіт Гребнер зокрема присвятив подіям першої половини ХІХ ст. До них зокрема відносяться залучені в дослідженні *«Імперія на Тихому океані: дослідження американського континентального експансіонізму»* [59] та *«Основи американської зовнішньої політики: реалістична оцінка від основ до Маккінлі»* [60]. В ході свої досліджень, автор приходить до висновку, що на

міжнародній арені США керувалися реалістичною оцінкою власної могутності, а не ідеалістичними поглядами на моральність і законність своїх претензій.

У 1960-ті рр. намітилася інтеграція досліджень з питань зовнішньої політики в більш широкий контекст американської історії. Основними противниками домінуючих до цього «реалістів» і «неореалістів» є представники «конструктивізму» («критичної школи») і «неолібералізму».

Найбільший внесок у вивчення територіальної експансії США в середині XIX в. в рамках «критичної» методології вніс Фредерік Мерк. У сферу його інтересів входять чимало аспектів американської територіальної експансії. Так, праця *«Історія західного просування»* [66] представляє собою фактичне переосмислення праці Біллінгтона з позицій конструктивізму. Що з стосується другого дослідження, залученого у роботі, то в статті *«Британська партійна політика та Орегонський договір»* [65] автор заключає, що укладення британською владою компромісного рішення про поділ Орегону було викликане усвідомленням про фактичну перемогу американців у освоєнні регіону.

В рамках тієї ж парадигми витримане дослідження Д. Плетчера. У своїй *«Дипломатії анексії»* [68] дослідник стверджує про непотрібність американо-мексиканської війни. На думку автора, мирна колонізація мексиканських територій вже в найближчому майбутньому привела б до того, що Каліфорнія і Нова Мексика повторили б шлях Техасу, тобто проголосити б незалежність і на правах самостійних держав увійшли б до складу США. Результатом агресивної зовнішньої політики Полка, з точки зору Плетчера, стала лише невиправдана загибель американських солдат [37, с. 121].

У цей же час виходить робота К. Дж. Бауера *«Мексиканська війна, 1846-1848»* [55]. Зважаючи на проведені дослідження, автор приходить до висновку про неминучість війни з мексиканцями, враховуючи американську експансію та опір Мексики втраті території. Події самої війни дослідник описує з посиланням на сильні та слабкі сторони сторін, а кожну військову кампанію він супроводжує чіткими і детальними поясненнями.

На фоні вище згаданих робіт яскраво виділяється спільна праця Дж. Роулза та В. Біна *«Каліфорнія: Інтерпретативна історія»* [56]. Дана робота представляє собою всебічний огляд політичної та економічної історії Каліфорнії, а також соціального та культурного положення в регіоні.

Історії Каліфорнії також присвячене дослідження *«Повстання Ведмежого Прапора: завоювання Каліфорнії, 1846»* [72] за авторством Д. Л. Вокера. У ній автор розглядає історію регіону від часу до прибуття перших європейців до створення так званої Каліфорнійської республіки та переходу території під контроль США.

Серед робіт американських дослідників початку XXI ст., перш за все необхідно виділити працю *«Мексиканська війна»* [61] за авторством Девіда та Дженет Гейдлер. У ній дослідники вирішили комплексно та всебічно вивчити зазначену тему починаючи від колоніальних часів(коли з'явилися держави учасники конфлікту) і завершуючи повоєнним облаштуванням регіону.

Безумовної уваги також заслуговує дослідження В. Наджента *«Звички імперії: історія американського експансіонізму»* [67], в якому автор розглядає фундаментальне протиріччя американської історії – проголошення принципів свободи й демократії та агресивна експансіоністська політика США починаючи від здобуття незалежності.

Наостанок варто зазначити цьогорічне есе Вільяма Ленга *«Орегонське питання»* [64], яке допомогло у формулюванні короткої дефініції англо-американського протистояння 1 половини XIX ст.

Таким чином, застосована у роботі історіографія дає можливість заключити, що тематика територіальної експансії США викликала інтерес у багатьох вчених, причому дане твердження стосується не лише американських та радянських істориків, але й сучасних дослідників. Вивчення територіальної експансії США наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. має тривалу традицію по обидва боки Атлантики. Незважаючи на те, що вказаний період найчастіше залишається в тіні більш пізніх подій(таких як Громадянська війна),

існує велика кількість актуальних та важливих робіт, присвячених різним аспектам зазначеної проблематики.

Що ж стосується трактувань власне самої територіальної експансії США у дослідженнях радянських та російських істориків, то вони якщо і відрізняються, то в незначній мірі. Якщо радянські дослідники, незважаючи на розгляд різних факторів, в більшості своїй акцентують увагу на економічному чиннику, то сучасні російські намагаються не розставляти акценти і представляти комплексну взаємодію всіх факторів. Втім спільною для обох традицій є визначення американської територіальної експансії як агресивного явища.

Стосовно трактування американської територіальної експансії у роботах самих американців, то воно буде суттєво відрізнятись в залежності від періоду написання та відповідно методологічної бази, яку використовує у своєму дослідженні історик – від цілком природного ходу речей до цілеспрямованої реалізації державних інтересів.

Розділ 2.

ДИПЛОМАТИЧНИЙ ШЛЯХ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЕКСПАНСІЇ США

Насамперед слід зазначити, що даний шлях американської територіальної експансії у своєму визначенні опирається на так звану до *договірну модель* приєднання нових територій, запропоновану К. В. Міньяр-Белоручевим у статті «Территориальная экспансия и развитие США в XIX веке». Договірна модель і відповідно сформульований нами дипломатичних шлях заперечують використання фізичної сили з метою вирішення територіальних претензій. Тому до даного шляху реалізації відносяться приклади придбання нових територій безпосередньо дипломатичними методами – веденням перемовин із готовністю до взаємних поступок та компромісів, відмова від ескалації конфлікту і т.д. Задіяння даних методів у кінцевому результаті виражались в купівлі нових територій, компромісному поділі спірних регіонів чи в будь-якій іншій формі мирної передачі земель [40, с. 126]. У зв'язку з цим, серед основних прикладів у даному хронологічному відрізку пропонуємо розглянути Луїзіанську покупку 1803 р., а також приєднання Орегону у 1846 р.

2.1. «Луїзіанська покупка»: історія суперництва за долину р. Міссісіпі. Приєднанню Луїзіани до США передувало доволі тривале конкурування провідних європейських держав того часу, а згодом – і молодій американській республіки за контроль територій в басейні р. Міссісіпі. Першими, ще у першій половині XVI ст. на територію Луїзіани проникли іспанці. Споряджена в 1539 р. експедиція до Флориди, яка направлялась на пошуки скарбів, дослідила велику територію Південного Сходу нинішніх США і в 1541 р. відкрила Міссісіпі. Проте, внаслідок чималих втрат серед учасників експедиції, які так і не досягли поставленої цілі, Іспанія втратила інтерес до регіону і покинула наміри його колонізації.

Наступними в регіон проникнули французи. Ще з початку XVII ст. Франція активно освоює Канаду і починає просуватись вглиб Північної Америки. Так, у 1681 р. Рене Ка Вальє де Ла Саль на чолі невеликого загону спустився за течією Міссісіпі і досягнувши гирла річки 9 квітня 1682 р. оголосив землі в її басейні власністю французької корони. Саме Ла Саль являється автором назви «Луїзіана», присвяченої тодішньому французькому монарху – Людовику XIV(у французькій вимові «Луї»). Подальша спроба дослідника заснувати постійне поселення на даній території закінчилась разом із його загибеллю. Активна діяльність Ла Саля, тим не менш, пожвавила англійську експансію в долині р. Міссісіпі, яка в свою чергу змусила уряд Франції приступити до колонізації Луїзіани. Так, уже в 1699 р. на узбережжі Мексиканської затоки було засновано перше французьке поселення. Подальше нарощування французької присутності в регіоні було призупинене початком війни за іспанську спадщини і відновиться лише після її завершення. Так, в 1718 р. було засновано майбутню столицю та головний порт Луїзіани – Новий Орлеан [36, с. 9-10].

Новий період в історії регіону настає в часи Семирічної війни 1756 р., між Великобританією та Францією розгорається чергове колоніальне протистояння. Внаслідок поразки у війні та підписанню Паризького мирного договору в 1763 р., Франція втратила усі свої колонії у Північній Америці. При цьому, якщо французькі володіння в Канаді повністю перейшли під владу англійців, то Луїзіану було поділено між Великобританією та Іспанією. Річ у тім, що в 1761 р. Іспанія вступила у війну на боці Франції, щоправда її допомога не змогла запобігти повному розгрому французів. Однак, ще до завершення війни уряд Людовика XV своєрідним чином віддячив іспанцям за надану допомогу і компенсував понесені втрати внаслідок бойових дій проти Великобританії: в листопаді 1762 р., внаслідок таємних перемовин, Іспанії було передано західну частину Луїзіани, а також Новий Орлеан(розташований на східному березі Міссісіпі). Що ж до жителів Луїзіани, то вони дізнались про зміну підданства

лише в 1764 р., коли про умови таємних перемовин повідомили французького губернатора. Уже в 1766 р. в Новий Орлеан прибув іспанський губернатор Антоніо Ульоа [62, с. 18-22].

Перехід Луїзіани під владу іспанської корони одразу ж відобразився на економіці регіону. Так, уже в 1768 р. було видано торговий декрет, який забороняв колоністам торгувати з Францією та її володіннями у Вест-Індії. Невдоволення жителів Луїзіани подібними обмеженнями було настільки сильним, що в тому ж таки 1768 р. переросло у відкрите повстання проти іспанського володарювання, в результаті якого іспанський губернатор був змушений покинути Новий Орлеан. Стратегічно важливе розташування Луїзіани підштовхнуло Іспанію якнайшвидше покінчити з даним виступом, а тому в 1769 р. до колонії прибули іспанські війська на чолі з новим губернатором Алехандро О'Рейлі, які швидко розгромили повсталих. В подальшому іспанська колоніальна влада, задля утримання Луїзіани, намагалась опиратись на місцеву франкомовну еліту, представлену передусім плантаторами-рабовласниками та торговою буржуазією [36, с. 11; 63, с. 28-29].

Після початку війни тринадцяти колоній проти Великобританії, Іспанія розпочинає таємно підтримувала колоністів, поставляючи зброю, боєприпаси та спорядження. Згодом, у 1779 р. Іспанія уже напряду вступила у війну проти Великобританії. Успішний наступ дозволив іспанцям захопити всю Західну Флориду. Як наслідок, Іспанії вдалось установити повний контроль над обома берегами Міссісіпі від північної межі Західної Флориди і до Мексиканської затоки. Завершення бойових дій на американському континенті наступило уже в жовтні 1781 р., коли при Йорктауні капітулювали британські війська генерала Корнуолліса. Офіційне завершення війни відбулось 3 вересня 1783 р. у Парижі, де повірені США та Великобританії підписали мирну угоду. Відповідно до її умов Сполучені Штати суттєво розширяли свої межі(в порівнянні з сумарною територією 13 повсталих колоній): південна межа встановлювалась по 31-й паралелі і по рікам Апалачікола та Сент-Меріс до Атлантичного океану; західний

кордон же проходив по ріці Міссісіпі. Того ж дня Великобританія уклала мирну угоду з Іспанією, відповідно до якої вона передавала Мадриду не лише уже зайняту іспанцями Західну Флориду, але і її східну частину(розташовану на півострові).

В контексті Паризького миру 1783 р. потрібно вказати, що англо-американська угода гарантувала жителям обох країн право на вільну навігацію по Міссісіпі. В англо-іспанському ж договорі нічого не говорилося не лише про режим навігації по ріці, але й про самі межі іспанських володінь. На думку російського дослідника Н.Д. Луцкова, «відсутність в документі настільки важливих питань було серйозним прорахунком іспанської дипломатії» [36, с. 12].

Цікаво, що ще в 1780 р. між іспанським урядом і повноважним посланником США в Мадриді Джоном Джеєм розгорнулись переговори стосовно судноплавства по Міссісіпі. На даному етапі ці переговори успіхом не увінчались, однак засвідчили включення у боротьбу за регіон нового гравця, який ще навіть не завершив боротьбу за свою незалежність.

Після офіційного оформлення своєї незалежності від метрополії, США почали активно використовувати оформлені в Парижі надбання. Переселення американських колоністів на захід від Аппалачів та заснування ними нових поселень(процес, що розпочався ще в роки війни за незалежність) суттєво збільшились після завершення війни з Великобританією. Це викликало неабияку тривогу іспанської влади, яка вбачала в нових поселеннях американців пряму загрозу своєму пануванню в регіоні. Задля збереження свого положення Іспанія мала наміри встановити виняткове право на навігацію по Міссісіпі, в зв'язку з чим вже в 1784 р. оголосила про закриття нижньої течії ріки для американських суден. Тоді ж Мадрид почав вживати заходи по розвитку торгівлі і залученню до Луїзіани і Західної Флориди власних переселенців [66, с. 134-135].

Тим не менш, уряд Іспанії усвідомлював, що задля вирішення своїх претензій із США, із останніми потрібно вступити у переговори. В зв'язку з цим в 1784 р. держсекретар Іспанії граф Флоридабланка направив до США Дієго де

Гардокі, якому доручалося врегулювати питання американо-іспанського кордону(північний кордон Західної Флориди мав проходити по р. Огайо) та досягти виняткового права Іспанії на судноплавство по Міссісіпі. Американцям натомість мали запропонувати розширені права на торгівлю в іспанських портах. Сторону США в цих перемовинах представляв секретар закордонних справ Джон Джей. Його завданнями було переміщення кордону Західної Флориди до 31 паралелі, а також здобуття права на навігацію у нижній течії Міссісіпі [66, с. 135; 67, с. 50].

Незважаючи на те, що представники сторін уже мали досвід спілкування(під час перебування Джея в Іспанії 1780-1782 рр. у якості повіреного), переговори між країнами затягнулись. В Конгресі США розгорнулись напружені дебати. З одного боку, представники північно-східних штатів виступали за підписання угоди з Мадридом навіть з очевидними поступками, оскільки американська буржуазія була напряму зацікавлена в торгівлі Іспанією та її володіннями. З іншого боку, конгресмени від південних штатів заперечували можливість будь-яких поступок Іспанії, а тому виступили різко проти пропозиції Джея відмовитись від навігації по Міссісіпі на 25-30 рр. задля укладення договору. 29 серпня 1786 р. за пропозицію Джея проголосувало лише сім штатів із необхідних дев'яти. Оскільки ведення подальших перемовин втратило сенс, вирішення озвучених вище американо-іспанських проблем було відкладено на доволі тривалий період. Гардокі повернувся в Іспанію, нового посланника до США назначено не було [36, с. 13-14].

Невирішеність питання навігації по Міссісіпі викликав невдоволення та ріст сепаратистських тенденцій серед американських поселенців на заході від Аппалачів. Від даної водної артерії та її головного порту Нового Орлеана, який був основним ринком збуту американцями своєї продукції, залежав не лише подальший розвиток даних територій, але й саме їх існування. Вирішенням даної проблеми американський уряд зайнявся уже за президентства Вашингтона.

Вирішенню протиріч між Іспанією та США посприяли буремні події у Європі. У 1793 р., після проголошення Французької республіки і страти Людовика XVI Іспанія вступила до 1 антифранцузької коаліції, завдяки чому тимчасово покращила відносини з Великобританією. Втім, уже через два роки ряд поразок іспанської армії, нанесених французькими революційними військами, змусив Мадрид піти на сепаратний мир. 22 липня 1795 р. в Базелі було підписано угоду, згідно з якою Іспанія покидала антифранцузьку коаліцію. Зважаючи на очевидно неминуче погіршення відносин із Великобританією та небажання допустити англо-американського зближення (яке на пряму загрожувало іспанським володінням в Новому Світі), новий держсекретар Іспанії Мануель Годой поспішив врегулювати протиріччя з США. 27 жовтня 1795 р. в Сан-Лоренцо Годой та уповноважений посланник США Томас Пінкні уклали договір про дружбу, кордони, торгівлю і судноплавство, згідно з яким сторони зобов'язувалися суворо дотримуватися встановлених меж. На заході кордон проходив по ріці Міссісіпі, а на півдні – по 31-й паралелі. Окрім цього американці отримали право на вільну навігацію по Міссісіпі, а також дозвіл безмитно користуватися товарними складами в порту Нового Орлеана строком на три роки із правом на продовження пільгового періоду. 23 квітня 1796 р. «угода Пінкні» вступила в силу [21; 30, с. 35].

Укладення даного договору мало величезне значення для подальшої територіальної експансії Сполучених Штатів. Адже, в той час як іспанський уряд вбачав у цій події вирішення своїх протиріч зі Сполученими Штатами, для американців дана угода була юридичним оформленням своїх претензій на землі в басейні Міссісіпі. Істинне ставлення американського уряду до іспанських володінь в Америці можна побачити у висловлюваннях Томаса Джефферсона в період, коли він вже обіймав посаду третього президента США. Так, у листі від 13 липня 1801 р. до новопризначеного губернатора територій Міссісіпі Вільяма Клейборна Джефферсон написав: «По відношенню до Іспанії наші настрої щиро дружні і навіть приязні. Ми вважаємо її володіння сусідніми територіями

найбільш сприятливим для наших інтересів і нам слід з великим болем дивитися на перехід [цих територій] будь-якій іншій нації, яка замінить її» [7]. А ось уже в листі від 24 листопада того ж року, адресованому тодішньому губернатору Вірджинії Джефферсон висловився наступним чином: «Хоч наші теперішні інтереси можуть стримувати нас у наших власних межах, неможливо не дивитися у далекі часи, коли наше швидке розмноження пошириться за ці межі й охопить увесь Північний, якщо не Південний континент разом з народом, який розмовляє однією мовою, керований подібними формами та схожими законами» [5]. З огляду на приведені цитати стає зрозумілим, що для американського уряду було прийнятним іспанське володарювання територіями на південному та західному кордонах США(у тому числі Луїзіаною). Водночас американці не бажали допустити перехід даних володінь під владу будь-якої іншої країни, оскільки самі розраховували на захоплення даних територій, хоча й не найближчим часом.

Варто розуміти, що дані висловлювання Джефферсона відносяться до періоду, коли уже стартував процес повернення Луїзіани Франції. Загалом перемови про передачу даної території французам стартували ще в часи правління у Франції Директорії. Одразу ж після підписання угоди в Ільдефонсо у 1796 р., яка у формі воєнного союзу зробила перший крок у закріпленні залежності Іспанії від Франції, Париж висунув іспанцям вимогу передати йому Луїзіану та Західну Флориду. Однак тоді іспанський уряд відмовився задовільнити вимоги Директорії. Відновлення переговорів відновились уже після приходу до влади Наполеона. На початку 1800 р. іспанському уряду було запропоновано обміняти Луїзіану на землі Тоскани.

Станом на 1800 р. Іспанія мала уже кілька причин погодитись на дану пропозицію. По-перше, утримання Луїзіани потребувало чималих коштів, які лягали важким тягарем на іспанську казну. По-друге, передача даної колонії французам не лише позбавила би іспанців постійних переживань за означену територію, але й створила б надійний буфер між рештою іспанських володінь(за

виключенням обох Флорид) та Сполученими Штатами Америки. Як наслідок, 1 жовтня 1800 р. в Сан Ільдефонсо було підписано секретну угоду, яка затверджувала вказану вище пропозицію. Підтвердження передачі Луїзіани Франції відбулось при підписанні угоди в Аранхуесі 21 березня 1801 р., хоча наказ про передачу Луїзіани іспанський король Карл IV підписав лише 15 жовтня 1802 р. Цікаво, що при передачі Луїзіани іспанський уряд наполягав на тому, щоб Франція не продавала чи яким небудь іншим чином передавала цю колонію [36, с. 17-18].

Реакція американського уряду не змушувала себе довго чекати. Свої думки стосовно даного процесу лаконічно висвітлені Т. Джефферсоном у листі від 18 квітня 1802 р. Звертаючись до посла США у Франції - Роберта Р. Лівінгстона, тодішній американський президент писав: «Передача Іспанією Луїзіани та Флориди Франції найбільше впливає на США... Це повністю змінює всі політичні відносини США і сформує нову епоху в нашому політичному курсі» [6]. Окрім значення для США результатів іспано-французьких переговорів, наведений фрагмент також демонструє викривлення інформації, що дійшла до американського лідера. Адже французам передали лише Луїзіану - їхню колишню колонію. Дана необізнаність іще зіграє свою роль у подальших подіях. У цьому ж листі Джефферсон зазначає: «На земній кулі є одне єдине місце, володар якого є нашим природним і звичним ворогом. Це Новий Орлеан, через який на ринок має надходити продукція 3/8 нашої території... Франція, вступаючи у ці двері, постане перед нами у зухвалій позиції <...> Це укріпить союз двох націй [США та Великобританії], які разом можуть встановити виключне панування над океаном. З цього моменту ми повинні зв'язати свою долю з британським флотом і нацією» [6]. Явно вказуючи на усталену економічну залежність західних поселень США від р. Міссісіпі та її головного порту, американський президент також додає, що в момент коли Франція візьме під свій контроль Новий Орлеан, вона сама підштовхне американців до унії з колишньою метрополією.

На думку Ф. Мерка, саме в цей час у Джефферсона зароджується план майбутньої Луїзіанської покупки. Цей план, вочевидь, був натхненний посланням особистого друга Джефферсона в Парижі – Дюпона де Немура. Саме через нього лист було доставлено Лівінгстону, який в свою чергу мав донести до Наполеона основний посил даного листа - можливий англо-американський союз. Вважаючи нерозумним практично погрожувати першому консулу коаліцією з Англією, Немур натомість запропонував Джефферсону виступити із пропозицією придбання Нового Орлеана та Флорид [66, с. 141].

Уже травні 1802 р. держсекретар США Джеймс Медісон дав настанову Лівінгстону розпочати переговори з урядом Франції стосовно продажу Нового Орлеана і Флорид. Париж, однак, дану пропозицію відкинув. Вона, на думку французького міністра закордонних справ Шарля Моріса де Талейрана була передчасною. Поряд із цим, уже у вересні Лівінгстон доповідав про стійкі наміри французів зайняти Новий Орлеан [36, с. 20].

В листопаді 1802 р. до Вашингтону дійшли дві новини, які спонукали відновити перемовини із Францією стосовно придбання американцями Нового Орлеану та Флорид. Перша новина полягала в повідомленні про остаточну передачу іспанською короною Луїзіани. Друга новина доносила відомості із самої Луїзіани, де іспанський намісник Хосе Вентура Моралес припинив дію американських торгових привілеїв у Новому Орлеані, які передбачались угодою 1795 р. Слід нагадати, що дані привілеї були надані лише на три роки і могли бути подовжені у разі звернення американської сторони (чого не відбулося). Звичайно, що дана акція ще іспанської адміністрації викликала хвилю обурення серед американських поселенців Заходу. До уряду почали поступати вимоги негайного врегулювання ситуації. Реакція Джефферсона виявилась доволі стриманою. У своєму грудневому посланні до Конгресу він лише зазначив, що передача іспанської провінції Луїзіана Франції внесе зміни у аспекти зовнішньої політики США, тобто по суті він коротко повторив свою позицію, виказану в раніше згаданому листі до Лівінгстона [1; 66, с. 141].

Тим часом реакція американського суспільства довкола ситуації в долині Міссісіпі загострювалась і набирала форми законодавчих ініціатив. Так, 15 січня 1803 р. сенатор від Пенсильванії Джеймс Росс подав до Конгресу резолюцію, яка закликала Джефферсона сформувати 50-тисячну армію для взяття Нового Орлеану. Уже 18 січня того ж року Джефферсон назначає свого близького соратника Джеймса Монро надзвичайним посланником до Франції. Тоді ж президент оголосив про свої наміри придбати Новий Орлеан та обидві Флориди, на які Конгрес виділив 2 млн доларів. Варто зазначити, що певну роль у даних діях президента зіграло повідомлення Немура, в якому висловлювалась висока ймовірність продажу зазначених територій французами, щоправда за вищу ціну – 6 млн доларів [57, с. 132; 67, с. 60, 61-62].

Як тільки Лівінгстон отримав нові вказівки з Вашингтону, він одразу ж приступив до ведення переговорів, які на перших порах не мали ніякого результату. Очевидний прогрес у справі відбувся вже на початку квітня. Так у своєму листі до держсекретаря Медісона від 11 квітня 1803 р. Лівінгстон зазначав, що під час бесіди стосовно продажу Нового Орлеану та Флорид із міністром закордонних справ Франції Талейраном, останній раптово запитав, чи не бажають випадково Сполучені Штати придбати всю територію Луїзіани. За свідченнями американського посла, Талейран пояснював свою пропозицію тим, що при передачі Нового Орлеану американцям, усі колосальні території Луїзіани втратять свою цінність. У відповідь на запитання Талейрана, Лівінгстон відповів, що американський уряд зможе запропонувати не більше 20 млн доларів (що уже в 10 разів перебільшувало суму, що міг виділити Конгрес), а також попросив відкласти переговори з означеної теми до часу прибуття Джеймса Монро [16, с. 157-158].

Подальший розвиток переговори отримали уже наступного дня. Як зазначив Лівінгстон у черговому повідомленні до Медісона, 12 квітня на званому обіді, який американський посланник влаштував з нагоди приїзду Монро, несподівано з'явився Франсуа Барбе-Марбуа, міністр фінансів. Там міністр

попросив Лівінгстона зустрітися з ним того ж дня ввечері. Із їх подальшої розмови стало зрозуміло наступне. По-перше, Талейран не мав повноважень до обговорення умов ймовірної угоди, оскільки Наполеон назначив повіреним у справах даної угоди Барбе-Марбуа. По-друге, Перший консул уже сам замислився на рахунок продажу Нового Орлеану разом з Луїзіаною, а тому доручив міністру фінансів дізнатись думку американської сторони. Втім ціна пропозиції Наполеону була доволі високою – як мінімум 100 млн франків. Лівінгстон відповів, що він американський уряд буде готовий до придбання, якщо суму буде знижено до розумних меж, а також якщо Франція відмовиться від своїх прав на обидві Флориди та зголоситься підтримати США у їх претензіях на ці землі. На завершення листа Лівінгстон зазначив: «Ми [Лівінгстон та Монро] зробимо все можливе, щоб здешевити покупку; але моє поточне відчуття підказує, що нам потрібно купувати» [10, с. 160-162, 163].

Примітно, що переговори Лівінгстона з міністром фінансів Франції та обговорення ним купівлі Луїзіани по суті порушували усталені норми, адже проходили у вигляді приватних переговорів. Крім цього, повноважень на обговорення умов покупки у Лівінгстона, на відміну від Монро, не було. Про це зазначив сам Монро у своєму посланні до держсекретаря, написаному через 3 дні після зустрічі Барбе-Марбуа та Лівінгстона. Водночас із цим Монро пояснює дії свого підопічного необхідністю усіляко використовувати поточне становище справ та відповідати на всі контакти з боку французького керівництва. «Я був змушений у приватному спілкуванні з ним [Лівінгстоном], ... дозволити йому заявити містеру Марбуа, - писав надзвичайний посол США у Франції, - що я згоден на купівлю Луїзіани за ціною, яку ми погодимось віддати ... якщо Франція відмовиться від усіх претензій на Флориди та підтримає своїм впливом наші переговори з Іспанією щодо них [Західної та Східної Флорид]» [11, с. 164-165]. Важливою в даному контексті є також друга частина наведеного фрагменту. По-перше вона підтверджує підтримку Монро вимог Лівінгстона, виказаних у бесіді з Барбе-Марбуа. По-друге, цей відрізок демонструє

обізнаність американської сторони(принаймі вже на той момент) в реальних умовах угоди в Сан-Ільдефонсо 1800 р., за якою Іспанія передала лише Луїзіану.

Чому ж Наполеон вирішив продати всю територію Луїзіани Сполученим Штатам? Ще в 1801-1802 рр. Перший консул плекав великі плани на колоніальну діяльність, яка передусім полягала у поверненні контролю над французькими колоніями у Карибському морі. В першу чергу це стосувалось колонії Сан-Домінго(о. Гаїті), яка колись вважалась найбагатшим заморським володінням Франції. З цією метою в регіон було направлено майже 20-тисячний корпус на чолі з генералом Леклерком, якому вдалось на деякий час відновити контроль та навіть вислати до Парижу очільника гаїтян – Туссен-Лувертюра. Коли ж стало відомо про відновлення французами рабства у колоніях, повстання розгорілось із новою силою. До кінця 1802 р. Сан-Домінго знову опинився у руках повсталих. Зважаючи, що саме о. Гаїті відводилась роль стратегічного центру подальшої колоніальної експансії, після втрати контролю над островом цінність Луїзіани(яка і до того не надто цінувалась у відриві від інших колоній в регіоні) різко знизилась [36, с. 20-21; 57, с. 134].

Свій вплив на хід американо-французьких переговорів звісно ж надали події в Європі. Ам'єнський мир між Францією та Великобританією, підписаний буквально рік назад(у березні 1802 р.) був вельми неміцним. До початку 1803 р. напруженість між країнами зросла настільки, що неминучість відновлення англо-французького протистояння стала очевидною для всіх. Зважаючи на очевидну слабкість французького флоту, довго втримувати заокеанську Луїзіану Франції у разі британського вторгнення не вдалось би. А посилення Британської колоніальної імперії за рахунок Луїзіани Наполеон явно не бажав. Що ж стосується продажу американцям виключно Нового Орлеана, то з переходом цього порту до США уся територія, що прилягала до Міссісіпі, втрачала б свою цінність(як зазначав вище Талейран). Всі ці обставини і призвели до остаточного рішення Першого консула про продаж всієї Луїзіани США [36, с. 22-23].

Переговори щодо придбання Луїзіани тривали до 29 квітня, коли сторонам вдалось нарешті домовитись про суму покупки. Вона становила 80 млн франків, що в доларах складало 15 млн. 30 квітня Барбе-Марбуа та Лівінгстон з Монро підписали офіційну угоду про придбання Луїзіани. Під юрисдикцію американського уряду передавались всі державні будівлі на території колонії – форти, казарми, архіви і т.д. Уряд США, в свою чергу мав надати громадянські права жителям переданих територій. Важливо зазначити, що умови угоди ніяким чином не зачіпали Західну та Східну Флориди(у тексті документу вони навіть не згадуються) [19].

Хоча купівля була безумовно дуже вигідною угодою, ціна придбання була значно вищою, ніж могло собі дозволити казначейство США. З одного боку, ні Лівінгстон, ні Монро не були уповноважені витратити 15 мільйонів доларів. Але з іншої сторони, у них не було часу питати і отримувати схвалення угоди з Вашингтона. Ситуацію зумів врегулювати Марбуа. Він мав контакти у британському банку Baring & Co., який погодився здійснити купівлю та заплатити Франції усю суму. Потім банк передав право власності на територію Луїзіани Сполученим Штатам в обмін на облігації, які погашалися протягом 15 років під 6% річних.

Коли 14 липня 1803 р. договір був доставлений до США для ратифікації, в американському уряді виник ряд питань, основним з яких була правова доцільність угоди, адже Конституція США не передбачала придбання чи приєднання нових територій. Незважаючи на те, що Джефферсон визнавав актуальність даного питання, він все одно активно наполягав на затвердженні Конгресом даної угоди. Основними ініціаторами дискусій стосовно прийняття Луїзіани були конгресмени від північно-східних штатів. Необхідно розуміти, що критичні виступи були пов'язані не з антиекспансіоністськими настроями представників Півночі, а зі страхом посилення рабовласницького Півдня за рахунок укладеної угоди [36, с. 27].

Врешті решт, 21 жовтня 1803 р. Сенат все ж таки затвердив угоду про придбання Луїзіани. Тимчасовим губернатором Луїзіани було назначено раніше згаданого В. Клейборна. 20 грудня того ж року в Новому Орлеані, за присутності Клейборта та французького намісника П'єр-Клемана де Лосса відбулась урочиста заміна французького прапору на американський. У березні 1804 р. в Сент-Луїсі пройшла аналогічна церемонія, яка остаточно закріпила передачу Луїзіани США [67, с. 65, 69].

В 1805 р конгрес уповноважив президента надати жителям Території Орлеан(що утворилась внаслідок поділу колонії по 33 паралелі, південна частина) право обирати своїх представників до місцевої законодавчої асамблеї. У 1812 р. дана територія була прийнята до складу США в якості штату Луїзіана [36, с. 28].

Важливість даної угоди для подальшої історії США важко переоцінити. Вистачає хоча б того факту, що завдяки даній угоді США практично подвоїли свою територію. Творець теорії фронтиру Ф. Тернер називав цю територію імперією «природних ресурсів, придатних для створення благородної соціальної структури, достойної зайняти своє місце в індустріальному, політичному і духовному житті Америки» [49, с. 157]. Приєднання Луїзіани до США надало останнім стимул для подальшої експансії на Захід. «Луїзіана стала вестибюлем Американської експансії до Флориди, Техасу, Нової Мексики, Каліфорнії, Орегону, Аляски» - зазначав американський дослідник Семюел Ф. Беміс [57, с. 137]. Дане твердження цілком відповідає дійсності. Адже з одного боку «Луїзіанська покупка» завершила тривалу боротьбу Англії, Іспанії, Франції та США за землі в долині р. Міссісіпі, в якій переможцем вийшла молода республіка. Водночас із цим, угода 1803 р. породила нове іспано-американське протистояння. Незважаючи на те, що проходило дане протистояння далеко не тільки в рамках дипломатичного шляху, не зазначити його неможливо. Адже саме воно дає зрозуміти витoki подальших конфліктів 1 половини XIX ст.

Уклавши угоду про продаж Луїзіани США французька сторона порушила свою обіцянку не передавати отриману від Іспанії колонію. Однак, тогочасний іспанський уряд уже не міг якось активно протистояти цій ситуації. Направлені французькому уряду ноти протесту залишились без уваги. Таку ж долю спіткало протести іспанського посла у Вашингтоні, який намагався донести неправомірність дій Франції. Як наслідок, Мадриду довелось змиритися із передачею Луїзіани США [36, с. 24].

Із закріпленням на новопридбаних просторах уряд США звернув свій погляд на сусідні іспанські території. Це стосувалось і Західної та Східної Флорид, які тепер з усіх сторін на суші були оточені американським кордоном. Як зазначалось раніше, саме ці землі разом із Новим Орлеаном передбачалось викупити за початковим планом Джефферсона. Навіть після отримання інформації про реальні умови угоди в Сан-Ільдефонсо 1800 р., американська сторона не відмовилась від своїх намірів отримати обидві Флориди, а під час переговорів стосовно продажу Луїзіани Лівінгстон та Монро навіть сподівались заручитися підтримкою Франції у даному питанні.

Спершу уряд США зосередив увагу на землях Західної Флориди. Свої претензії на територію американці обґрунтовували угодою 1803 р. стверджуючи, що дані землі входили в її умов. Незважаючи на те, що дане ствердження не відповідало дійсності, американські дипломати докладали зусиль до поширення саме їх версії. Так, 2 січня 1805 р. до Мадриду, для врегулювання питання східного та західного кордонів Луїзіани, прибув Монро. Американський дипломат стверджував, що східна межа Луїзіани проходила по р. Пердідо, тобто включала в себе територію Західної Флориди. В свою чергу, західний кордон, на думку Монро, проходив по р. Ріо-Гранде, тобто до територій Луїзіани входили також значні простори віце-королівства Нова Іспанія, зокрема Техас. Звичайно, що іспанська сторона повністю не погоджувалась із твердженнями дипломата США, а тому ввічливо відмовилась від подальших переговорів. Зважаючи на те,

що місія Монро повністю провалилась, плани стосовно Західної Флориди довелось тимчасово відкласти [30, с. 40-42].

Заволодінню даним регіоном допомогло повстання американських переселенців. На територію Західної Флориди американці почали проникати ще на початку століття, а після купівлі Луїзіани цей процес ще й пожвавився. Основним районом їх проживання був східний берег Міссісіпі. Наприкінці вересня 1810 р. американські поселенці захопили форт у місті Батон-Руж(розташованому на березі Міссісіпі), а незабаром після цього проголосили незалежність від Іспанії. Лідери самопроголошеної республіки одразу заявили про бажання вступити до складу США. 27 жовтня того ж року американський президент Джеймс Медісон приймає прокламацію про анексію Західної Флориди. Примітно, що в роз'яснювальній частині свого рішення Медісон посилається не на прохання бунтівників, а знову ж таки апелює до угоди 1803 р. та називає землі від р. Міссісіпі на заході до р. Пердідо на сході частиною Луїзіани [14]. Уже 5 грудня президент повідомляє Конгрес про успішне виконання його прокламації та повну окупацію означеної області. 18 грудня сенатор від Вірджинії Вільям Бранч Джайлс представив на розгляд Конгресу резолюцію про приєднання Західної Флориди до Території Орлеан, яка була прийнята Сенатом 2 січня 1811 р. [67, с. 107-108].

Навесні 1812 р. війська генерала армії США Дж. Метьюза перетнули кордон Східної Флориди. Офіційною причиною вторгнення була допомога американським переселенцям регіону у боротьбі з індіанцями. На той момент захопити весь регіон США не вдалось через початок війни з Великобританією, яка відтягувала на себе більшість ресурсів. Попри це, американці нарешті взяли під контроль всю Західну Флориду, зайнявши округ Мобіл.

Ситуація довкола Східної Флориди загострилась настільки, що в період з 1815 по 1818 рр. принаймі двічі на рік виникала загроза початку збройного протистояння між США та Іспанією. Так, у грудні 1817 р. генерал Джексон розпочав кампанію проти індіанців-семінолів, в результаті якої зайняв кілька

іспанських укріплень. До кінця червня 1818 р. Джексон повідом уряд США про успішне завершення війни з семінолами, в результаті якої американські війська окупували всю Флориду. У відповідь на іспанську ноту протесту, Вашингтон став на захист дій своїх військ, хоча і зазначив, що готовий передати територію іспанським військам, що прибудуть в регіон. Для обох сторін стала очевидною необхідність початку перемовин, які стартували у жовтні 1818 р. [29, с. 31, 37-38; 48, с. 212-213].

Як наслідок, 22 лютого 1819 р. було підписано так звану угоду Адамса-Оніса(за прізвищами представників США та Іспанії відповідно). Договір визначив іспано-американський кордон аж до Тихоокеанського узбережжя, в результаті чого США фактично відмовлялись від своїх зазіхань на Техас. Також договір ліквідував територіальні претензії довкола Західної та Східної Флорид, які остаточно закріплювались за США [20, с. 649-655].

Таким чином відбулось офіційне завершення іспано-американського конфлікту (принаймі на даному історичному етапі), яке остаточно закріпило перемогу США у боротьбі за землі в басейні Міссісіпі. Водночас із цим, експансія США на Захід продовжилась, хоча здавалось, що угода 1819 р. затверджувала відмову американців від своїх посягань на решту іспанських територій. На ділі ж, як покажуть наступні події, відмова США від того ж таки Техасу була виключно декларативною. А тому завершення конфлікту із Іспанією просто тимчасово відстрочило реалізацію експансіоністських планів США. Втім, стикнутися з ним судилось наступниці Іспанії в регіоні – Мексиці.

2.2. «Орегонське питання»: його виникнення та врегулювання.

«Орегонським питанням» традиційно іменують територіальні претензії між Великобританією та США на величезну територію між Тихим океаном і Скелястими горами, обмежену широтою 54°40' на півночі та 42 паралеллю на півдні [64].

Загалом, у період з XVI по XVIII ст. на означену область намагались претендувати аж чотири країни – Іспанія, Великобританія, Росія та США. Першими у регіоні опинились іспанці та англійці, які відвідали його ще в XVI ст. - у 1542-1543 рр. пройшла перша іспанська експедиція Кабрільйо та Феррело, а у 1579 р. узбережжя Орегону пропливав Френсіс Дрейк. Перша поява російських дослідників відбудеться аж у XVIII ст. і пов'язана з відомою подорожжю Вітуса Берінга 1741 р. Американці ж проникають у Орегон останніми. Аж 1788 р. капітани Роберт Грей та Джон Кендрік, які здійснювали кругосвітню подорож, побували біля берегів Орегону. Варто зазначити, що на даному етапі жодна із країн не зробила серйозних спроб оволодіти регіоном, закріпившись на ньому.

У 1792 р. уже згаданий капітан Грей відкрив гирло р. Колумбія, випередивши у цьому починанні британського дослідника Джорджа Ванкувера, який у цей же час здійснював свою морську експедицію. Натомість у 1792-1793 рр. відбувається експедиція ще одного дослідника з Великобританії - Александра Маккензі, який став першим європейцем, що перетнув Північну Америку із сходу на захід. На завершальній стадії свого свого переходу Маккензі звичайно з побував у Орегоні. З цього часу фактично розпочинається англо-американське конкурування, яке згодом переросте у офіційні претензії [66, с. 310; 67, с. 160, 162-163].

Наступний етап в освоєнні Орегону наступає у 1811 р., коли американський торговець з Нью Йорка Джейкоб Астор заснував у гирлі р. Колумбія торговий пост та форт Асторія. З огляду на ряд проблем, з яким Астор стикнувся уже незабаром, у часи війни між Англією та США він був змушений продати пост Британсько-Канадській Північно-Західній Компанії. Тим не менш, заснування американцями поселення в Орегоні однозначно укріплювало претензії США на ці території.

Незважаючи на те, що конкуренція за регіон між Великою Британією та США розпочалась ще наприкінці XVIII ст., дипломатичне оформлення дана суперечка отримала вже після завершення війни англо-американської 1812-

1815 рр. Наприкінці 1814 р. в місті Гент(сучасна Бельгія) було укладено, а у 1815 р. – ратифіковано угоду, яка завершила конфлікт США та Великобританії. Відповідно до умов угоди, сторони погоджувались на відновлення довоєнного положення [22]. Зважаючи на даний факт, виникало питання про передачу форту Асторія. Незважаючи на те, що укріплення було продане приватній британській компанії, в часи війни від був зайнятий британськими військами, які прибули у місцевість не знаючи про домовленість. Якщо вважати, що форт перейшов до британців внаслідок війни, то Гентська угода 1814 р. передбачала його повернення до Сполучених Штатів. Однак, обмін відбувався між приватними компаніями, а тому форт не входив до умов зазначеного договору. В зв'язку з цим, питання про передачу Асторії США було тимчасово відкладено [64].

Після завершення війни з Британією американську уряду було необхідно врегулювати свої відносини з іншими претендентами на Орегон – Іспанією та Росією. З Іспанією у США тоді ще тривав конфлікт щодо територій обох Флорид, а тому переговори стосовно Орегону не мали сенсу. У відношенні ж Росії держсекретар США Монро виголошував бажання заключити угоду про встановлення американо-російського кордону в Орегоні по 49-тій паралелі, однак тоді(у 1816 р.) даліше заяв діло не дійшло.

В цей же час відбувалось переговори із Великобританією, які принесли певні результати. Так, у 1817 р. було укладено домовленість Раша-Бегота, яка регулювала воєнну присутність країн на Великих Озерах. Уже наступного року вона була схвалена урядом США та отримала статус міжнародної угоди. Слід зазначити, що дана домовленість говорила лише про скорочення кількості військових кораблів у зазначеному районі і взагалі не зачіпала сухопутні сили сторін [54, с. 158]. Як би там не було, але дана угода, на думку Н. Гребнера, була першою домовленістю про взаємне воєнно-морське роззброєння у сучасній історії [50, с. 180-181; 60, с. 155].

У серпні – жовтні 1818 р. в Лондоні відбулась англо-американська конвенція щодо врегулювання ряду питань. Під час переговорів знову було

піднято запит про передачу форта Асторія США. Зважаючи на доволі низьку значимість даного об'єкту в контексті всіх переговорів, британці погодились повернути поселення. Основним предметом дискусій залишались спільні претензії сторін на Орегон. В контексті переговорів, для підкріплення своїх прав на територію, дипломати згадували проведені дослідницькі експедиції. Так, британська сторона підкреслила масштабні дослідження Ванкувера, Маккензі, Фрейзера, Томпсона. Представники США, натомість, зазначили відкриття гирла р. Колумбія Греєм та знамениту експедицію Льюїса і Кларка. Врешті-решт, 20 жовтня 1818 р. сторони все ж таки підписали конвенцію, відповідно до якої країни погодились на спільне освоєння Орегону строком на десять років. Також угода встановлювала кордон між Великобританією та США в районі від оз. Лісового до Скелястих гір: у якості такої межі було обрано 49-ту паралель. Британці відмовлялись від своїх претензій на південь від даної лінії, а американці – на північ(зокрема, на деякі землі Луїзіанської колонії) [3; 54, с. 159-160].

З підписанням у лютому 1819 р. угоди Адамса-Онїса, іспанська корона відмовилась від своїх претензій на території північніше 42 паралелі, передавши їх США. Це ознаменувало вихід Іспанії із боротьби за Орегон [66, с. 310].

У 1820-тих рр. у США все частіше починають лунати заклики про розширення державних кордонів на Північний Захід. Дану ініціативу підтримував конгресмен від Вірджинії Джон Флойд. За його ініціативи у грудні 1820 р. в Конгресі було створено комісію, яка на початку 1821 р. подала доповідь про обґрунтованість американських претензій на басейн р. Колумбія. Звичайно, що дана акція не пройшла поза увагою уряду Великобританії. Наприкінці січня того ж року відбулась зустріч британського посла Стемфорд-Каннінга та держсекретаря Дж. К. Адамса. Однак, протести представника Великобританії не були почуті через схвалення Адамсом дій Конгресу. Зважаючи на неспроможність врегулювати проблему переговорами, Великобританія, вочевидь, спонукає проникнення в Орегон своїх комерсантів. На користь даного твердження говорить активізація в 1821 р. компанії Гудзонової затоки, яка

займає в зазначеному регіоні сім фортів(збудованих ще до 1818 р.), причому шість із них знаходились на південь від 49-ї паралелі.

Починаючи з 1823 р. і англійці, і американці розпочинають переговори з Росією. Як наслідок, у квітні 1824 р. було підписано спільну американо-російську конвенцію, а в лютому 1825 р. – англо-російську конвенції, які юридично оформили вихід із протистояння за Орегон Петербургу. Примітно, що в обох угодах розмежувальною лінією між сторонами виступали 54°40' північної широти. З цього моменту боротьба за регіон велась виключно між Лондоном та Вашингтоном [50, с. 183-184; 54, с. 221; 67, с. 169].

Усвідомлюючи швидке завершення дії Лондонської конвенції, ще до 1825 р. дипломати Великобританії та США відновили переговори. Тривалий час представники обох країн відкидали всі запропоновані поділи Орегону. Завершення переговорного процесу відбулося 6 серпня 1827 р., коли врешті-решт було узгоджено продовження угоди 1818 р. на невизначений термін із застереженням, що будь-яка країна може розірвати угоду, повідомивши про це іншу сторону за рік до реалізації.

Необхідно розуміти, що освоєння Орегону як американцями, так і британцями не виділялось активною колонізаційною діяльністю, оскільки основним інтересом країн в регіоні було добування та подальша реалізація хутра. В зв'язку з цим, основну частину переселенців від обох держав становили передусім мисливці та торговці, а ось уже після них - колоністи. Так, за підрахунками Т. Бейлі, станом на 1841 р. в Орегоні проживало не більше 500 американців. Саме колонізація регіону розпочинається з 1842 р., коли жителі США поступово прибувають на Тихоокеанське узбережжя, пересуваючись по уже прокладеній Орегонській тропі. Як наслідок, уже в 1845 р. загальна кількість американців, що проживали на південь від р. Колумбія, становила близько 5000, в той час як британців у регіоні було лише 700 і всі вони знаходились виключно на північ від ріки [54, с. 222-223]. Очевидний дисбаланс у населенні пояснюється

поступовим зменшенням видобутку хутра британцями на початку 1840-вих рр. і відповідним скороченням інвестицій у регіон з боку британської влади.

Увесь цей час «Орегонське питання» не зникало з дипломатичного диспуту між Великобританією та США. Новий поштовх в обговорення проблеми дала не лише американська міграція в регіон, але й територіальні суперечки між країнами щодо канадського кордону. Вирішення цих протиріч підштовхнуло обидві сторони до початку нових переговорів. В результаті, 9 серпня 1842 р. британський посланник лорд Ешбертон та держсекретар США Д. Вебстер підписали угоду. Окрім підтвердження в якості американо-канадського кордону 49-тої паралелі(на території від оз. Лісового до Скелястих гір), дана угода також визначала кордон між штатом Мен і Нью-Брансвік та розв'язувала питання екстрадиції між країнами [18]. Що ж до питання Орегону, то британська сторона висунула вимоги поділу регіону по р. Колумбія, що звичайно ж не відповідало інтересам США, а тому зустріло спротив з боку Вебстера. Однак, згодом американський держсекретар несподівано висунув наступну пропозицію: США визнають англо-американську межу в Орегоні за р. Колумбія, якщо Великобританія підтримає американські посягання на мексиканську Каліфорнію(зокрема на бухту Сан-Франциско). Можливо лорд Ешбертон і був готовий погодитись на дану пропозицію, однак він не мав повноважень надавати такі обіцянки. Як наслідок, сторони вирішили знову відкласти врегулювання проблеми [54, с. 224; 68, с. 107-108].

Новий виток у врегулюванні англо-американських протиріч довкола Орегону настає у 1845 р. На президентській кампанії 1844 р. у США демократи, поряд із лозунгами про негайну анексію Техасу, також зазначали своїм завданням приєднання всієї Орегонської території аж до 54°40' північної широти(тобто лінії, обумовленої договором 1824 р. з Росією). Останній пункт був очевидно направлений на мале та середнє фермерство США, зацікавлене у такому вирішенні питання. Розрахунок демократів спрацював і в результаті виборів представник Демократичної партії Джеймс Н. Полк здобуває впевнену

перемогу над кандидатом Партії вігів Генрі Клеєм. Своє ставлення до «Орегонського питання» президент Полк висловив 4 травня 1845 р. [31, с. 80; 53, с. 88]. У своїй інавгураційній промові він зазначив: «Не стане у меншій мірі моїм обов'язком відстоювати й підтримувати всіма конституційними засобами право Сполучених Штатів на ту частину нашої території, яка лежить за Скелястими горами. Наше право на країну Орегон є ясним і безсумнівним» [13, с. 381]. Однак, варто розуміти, що дана промова відображає радше публічну позицію президента, а не його особисту думку з питання. Насправді ж, як зазначає Д. Плетчер, ні президент Полк, ані значна частина демократів не бажали боротися за просування до 54°40' північної широти [68, с. 351].

Приблизно у цей же час в Конгресі США складається кілька груп, які пропонували різні варіанти вирішення «Орегонського питання». Перша група, яка виражала інтереси американського фермерства та земельних спекулянтів, наполягала на виконанні демократами своєї передвиборчої програми, зокрема приєднання всього Орегону. До неї входили представники штатів тодішнього Північного Заходу США - сенатори В. Аллен з Огайо, Л. Кесс з Мічігану та Е. Ганніган з Індіани. Друга група, неофіційним лідером якої виступав Дж. Келхун, виступала проти зайняття всього регіону. Оскільки дана група передусім виражала інтереси рабовласницького Півдня, вона не бачила для себе економічних перспектив в Орегоні, а тому не бажала через цю територію псувати відносини з Великобританією. Примітно, що в опозиції до першої групи також виступав уже экс-держсекретар Вебстер, який також відстоював підтримку хороших відносин з Лондоном [53, с. 89].

На початку 1846 р. виникла загроза чергового загострення стосунків між Лондоном та Вашингтоном. 9 лютого експансіоністськи налаштована група ініціювала прийняття резолюції про припинення дії конвенції 1827 р. Голосування пройшло на їх користь. 23 квітня Конгрес прийняв резолюцію, яка надавала президенту право вирішення питання про скасування конвенції. Однак, на фоні швидкого загострення відносин США з Мексикою, американський уряд

вирішив якнайшвидше вирішити свої претензії з Великобританією, адже не бажав отримати ще одного противника на полі бою. Великобританія, в свою чергу також була зацікавлена у врегулюванні конфлікту, оскільки перевага США в освоєнні Орегону стала очевидною [50, с. 198-200; 54, с. 234]. Ідея врегулювання конфлікту з американцями зародилась у Лондоні ще в 1844 р., коли тодішній міністр закордонних справ Великобританії лорд Абердін виказував можливість розподілу Орегону по 49 паралелі, щоправда за умови збереження за британцями о. Ванкувер та права навігації по р. Колорадо [65, с. 654-655].

Вже на початку червня 1846 р. британці надіслали до США пропозицію про поділ Орегону. 12 червня в Сенаті відбулось голосування, 38 з 50 сенаторів ухвалили пропозицію Британії. Компромісна угода була підписана 15 червня 1846 р. Вона встановила орегонський кордон США та Великобританії по 49-тій паралелі. Виключення становив лише острів Ванкувер, який передавався Великобританії. Крім цього, компанія Гудзонової затоки отримувала право вільної навігації по р. Колумбія. Також США гарантували дотримання та захист майнових прав компанії Гудзонової затоки та інших британських підданих, що знаходились на південь від демаркаційної лінії. Водночас американський уряд мав право викупити це майно за суму, обговорену сторонами [25].

Таким чином завершилось англо-американське протистояння за територію Орегону, яке з огляду на паралельні експедиції країн наприкінці XVIII ст. тривало понад 50 років. Даний приклад дипломатичного розв'язання територіальних протиріч засвідчує нам щонайменше дві речі: перша – це здатність уряду США йти на компромісні рішення, а не вирішувати питання виключно в свою користь; друга – це зацікавленість у територіальному розширенні Сполучених Штатів не тільки рабовласницьких кіл Півдня, але й американського фермерства, передусім Північного Заходу тодішніх США.

Розділ 3.

ІРЕДЕНТИСТСЬКИЙ ШЛЯХ АМЕРИКАНСЬКОЇ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ ЕКСПАНСІЇ

Передусім слід зазначити, що ми маємо на увазі під іредентистським шляхом територіальної експансії США. Даний напрямок реалізації експансії передбачає створення американцями державних формувань на території сусідніх країн (без офіційної участі власне американського уряду), які через нетривалий проміжок часу проголошували про своє бажання увійти до складу США. У даному розділі увагу зосереджено на найяскравіших прикладах іредентистського шляху першої половини XIX ст. – Техаській та Каліфорнійській республіках.

3.1. Республіка Техас. Для кращого розуміння причин виникнення Техаської республіки та її подальшого приєднання до США, необхідно коротко викласти історію колонізації даної території. Незважаючи на те, що іспанці проникли в регіон ще в XVI ст., перше європейське поселення на території Техасу виникло лише наприкінці XVII ст. Приблизно у 1685 р. уже згаданий раніше французький дослідник Рене Ка Вальє де Ла Саль заснував колонію, яка щоправда вже до кінця десятиліття припинила своє існування. Невдала спроба колонізації Техасу з боку Франції підштовнула Іспанію до активного освоєння регіону, яке розпочалось з 1690 р. Спершу іспанська колоніальна влада засновувала військові форпости та католицькі місії, а згодом приступила до створення цивільних поселень. Першим таким поселенням в регіоні стане заснований у 1718 р. Сан-Антоніо [46, с. 92-93].

Уже на початку XIX ст., з метою захоплення цих земель, американці здійснили ряд експедицій на територію Техасу. Так, у 1805-1806 рр. колишній віце-президент США Аарон Берр очолив похід на іспанські колонії, який колоніальна влада успішно зупинила. У 1806 р. відбулась експедиція Зебулона

Пайка, яку часто пов'язують із проектом Бетта. Вона також не увінчалась успіхом.

Найбільш перспективною виявилась спільна експедиція мексиканського революціонера Гутьєрреса та колишнього лейтенанта Армії США Магі, яка відбулась у 1812-1813 рр. Даний похід зумів добитись значних успіхів: їм вдалось просунутись аж до Сан-Антоніо та захопити у полон іспанського генерала, разом з його військами. У 1813 р. навіть була проголошена незалежна від Іспанії «Техаська республіка». Однак, після страти іспанського генерала компаньйони розсварились і американці покинули Техас. Заколот же мексиканців згодом було придушено.

Останнє вторгнення американців на територію Техасу відбулося у 1819 р. і було по суті протестом громадян США проти прийнятої у тому ж році угоди Адамса-Оніса. Даний похід, як і попередні, закінчився провалом [46, с. 94; 66, с. 266].

Отже, станом на першу чверть XIX ст. в Техасі вже більш ніж сотню років проходила іспанська колонізація, яка вплинула на розвиток місцевої культури та економіки. Спроби американців проникнути на територію Техасу, щоб відколоти його від іспанських володінь успіхом не увінчались. Однак, практично все це буде перекреслено із заснуванням перших американських поселень, які кардинально змінять майже всі сторони життя регіону.

Перший договір про колонізацію Техасу американці уклали на початку 1821 р., тобто наприкінці іспанського панування в Мексиці. Підприємцем який отримав дозвіл від ще іспанської влади, був Мозес Остін. Після смерті Мозеса його колонізаційну діяльність продовжив старший син, адвокат Стівен Фуллер Остін, майбутній «батько Техасу». Власне, саме він поновив колонізаційну угоду уже з мексиканською владою та стояв на чолі першої хвилі переселенців, яка складалась із трьохсот американських сімей.

Початок освоєння Техасу американцями дуже швидко вплинув на становище регіону. Якщо на початку колонізації мексиканський штат Техас-і-

Коауїла мав лише один департамент Бехар, то станом на 1834 р. він уже містив два нових департаменти Бразос і Накогдочес, майже повністю населених американцями. Загальна чисельність населення штату зросла до 25-30 тис. чоловік, із яких мексиканці становили лише 4 тис.(власне, як і на початку століття) [66, с. 266, 270].

Також колонізований американцями Техас змінився в економічному плані. Оскільки абсолютна більшість колоністів походила саме з південних штатів США, в Техасі почало розвиватись традиційне для Півдня плантаційне господарство. Його основу складало вирощування бавовни – життєво необхідної сировини для розвитку американської та європейської текстильної промисловості. Техас поступово ставав невід'ємною частиною економічного простору рабовласницького Півдня. Ще більше цей зв'язок посилювала потреба Техасу у робочій силі – чорношкірих рабах. Закупляли їх техаські колоністи якраз таки в південних штатах. Останні таким чином позбувались надлишку рабів, що виник внаслідок поступового виснаження земель Півдня [36, с. 95-95].

Варто зазначити, що в Мексиці(станом на початок американської колонізації) рабство існувало також. Воно, щоправда, не мало такого економічного значення як на Півдні США чи тепер в Техасі, оскільки в країні існувала значно зручніша система практично кріпосної залежності місцевого індіанського населення. Тому коли в 1829 р. президент Мексики Герреро скасував в країні рабство, це викликало невдоволення лише у техаських колоністів. Сам Герреро розраховував, що внаслідок даного акту американська колонізація якщо не припиниться, то принаймі суттєво зменшиться. Втім, уже незабаром президенту довелось піти назустріч колоністам і виключити штат Коауїла-і-Техас з-під дії цього акту [69, с. 9].

Ще однією проблемою, що виникла внаслідок колонізації, стала глибока культурна розбіжність між прибулими американцями та місцевим мексиканським населенням. В той час як місцеві жителі були католиками, переважна більшість колоністів сповідувала протестантизм. Відмінності

спостерігались і у судовій системі. Врешті решт, американські переселенці активно відстоювали свою мову, традиції та звичаї, а також упереджене ставлення до так званих «кольорових» - чорношкірих, індіанців та навіть мексиканців. «Таким чином, - писала Н.В. Потокова – з самого початку колонія Остіна та інші поселення американців в Техасі виявились чужерідним тілом у складі Мексики» [36, с. 96].

Острахи мексиканського уряду щодо подальшої долі регіону посилювались запитами, які поступали від США. Так, у 1825, 1827 та 1829 рр. американський уряд надсилав у Мехіко формальні та неформальні пропозиції придбати територію Техасу. Як наслідок, у квітні 1830 р. в Мексиці було прийнято закон, який забороняв подальшу колонізацію Техасу. Для контролю за дотриманням мексиканських законів американськими переселенцями, поряд з їх колоніями було розміщено мексиканські гарнізони. Водночас, мексиканських громадян з інших штатів всіляко заохочували до переселення на територію Техасу. Дана кампанія, яка мала на меті позбавити американців статусу найчисельнішої групи населення в регіон, врешті-решт провалилась [66, с. 270-271].

Починаючи з 1832 р. американські переселенці почали скликати всетехаські асамблеї, на яких вони відстоювали ідею продовження пільгового періоду(що завершився в 1831 р.), а також вимагали скасування антиколонізаційних законів.

Із встановленням у Мексиці диктатури генерала Санта-Анни, який взяв курс на централізацію влади в країні, ситуація в Техасі загострилась. Уже в жовтні 1835 р. в регіоні активно розгортається антиурядове повстання колоністів, яке пізніше стане відомим під назвою «Війна за незалежність Техасу». Приводом до повстання стала невдала спроба мексиканського загону в Гонзалесі вилучити гармату, яку чотирма роками раніше мексиканський уряд сам подарував колоністам для захисту від індіанців.

Виступ американських поселень у Техасі громадськість США сприйняла переважно схвально. Всією територією країни поширювались відомості про події в Техасі, навмисне прикрашені жахливими історіями та чутками(у березні-квітні 1836 р. вони були доповнені новинами про поразки колоністів при Аламо та Голіаді). У пресі друкувались заклики лідерів повстання приєднатись до армії техасців. Дана агітаційна кампанія дала свої плоди. Окрім мітингів на підтримку повсталих, у великих американських містах почали проводити збори коштів та, що найголовніше, волонтерів для участі в бойових діях на боці техасців. Ще восени 1835 р. ці добровольці почали переправлялись до Техасу, насамперед кораблями [36, с. 97; 66, с. 274-275].

Ще до завершення війни, 2 березня 1836 р. на всетехаській асамблеї у Вашингтоні-на-Бразосі повсталі техасці проголосили Декларацію незалежності Техасу. Серед основних причин її проголошення автори документу зазначили наступні: скасування Санта-Анною ліберальної конституції Мексики 1824 р.; відмова у праві на зберігання та носіння зброєю; відсутність свободи віросповідання тощо [42, с. 17]. Необхідно зауважити, що важливість вільного володіння зброєю в даній декларації особливо підкреслювалось: «наша зброя ... є необхідною для нашого захисту, вона є законною власністю вільних людей і загрожує лише тиранічним урядам» [17, с. 5].

З цього моменту повстання техасців мало чітко окреслену та виголошену мету – здобуття незалежності Техаської республіки. Реалізація даного плану відбулась доволі швидко.

Припинення бойових дій в Техасі настало у квітні 1836 р. Після тривалого відступу в сторону американського кордону, техасці все ж таки наважились дати бій основним силам мексиканців на чолі із самим Санта-Анною. 21 квітня повсталим вдалося здобути упевнену перемогу над мексиканськими військами у битві при Сан-Хасінто. У полоні техасців опинилось понад 700 мексиканців, у тому числі і диктатор Мексики. 14 травня того ж року у Пуерто-Веласко він підписав капітулянтський договір, за яким визнав незалежність Техасу і

встановлення кордону по Ріо-Гранде [24]. Отже, Техас вирвав у мексиканців підпис під договором про незалежність, підтвердивши прийняту у березні Декларацію незалежності. Розпочинається історія незалежної Республіки Техас.

Конституція нової Республіки була прийнята вже через два тижні після проголошення незалежності, 17 березня 1836 р. При її розгляді стає очевидною орієнтація авторів на Конституцію США, хоча в документі присутні і суттєві відмінності. Уряд Техасу складався з Палати представників, Сенату і Президента. За устроєм Техас був унітарною, а не федеральною республікою. Також, відповідно до конституції, виборні органи повинні були переобиратися щороку. Президент Техасу, на відміну від президента США, обирався не колегією виборців, а прямим всенародним голосуванням. Строк перебування на посаді перших двох президентів становив два роки, а наступних – три [42, с. 17-18].

Важливо зазначити, що конституція Техаської республіки узаконювала в країні інститут рабства. Так, Конгрес Техасу зобов'язувався не приймати законів, що забороняли б новим американським переселенцям ввозити із собою рабів. Також Конгрес не мав повноважень для ліквідації рабства в Техасі. Водночас, самі власники рабів не могли дарувати їм свободу без попередньої згоди Конгресу Республіки [4, с. 19].

Розбираючи політичну історію республіки, можна констатувати, що вона представляла собою постійне протиборство двох політичних фракцій. Перша, очолювана колишнім головнокомандувачем техаської армії часів війни за незалежність – Семюелем Х'юстоном, відстоювала ідею якнайшвидшого приєднання Техасу до складу США. Друга фракція, на чолі якої стояв ще один герой техаського повстання – Мірабо Ламар, у свою чергу виступала за незалежний розвиток Техаської республіки та розширення її кордонів аж до Тихого океану.

Примітно, що підходи даних політичних угруповань відрізнялись навіть у питанні взаємодії з одвічним противником американських переселенців –

індіанськими племенами. Так, якщо фракція анексіоністів наполягала на мирному співіснуванні з корінним населенням, то умовно націоналістична фракція виступала за боротьбу з індіанцями [42, с. 18].

У свій час лідери обох протиборчих сторін являлись президентами Техасу. Х'юстон керував країною протягом двох термінів – у 1836-1838 та 1841-1844 рр., Ламар же очолював республіку у 1839-1841 рр. Попри різні погляди на майбутнє Техасу, діяльність обох президентів мала один спільний та дуже важливий напрямок – організація оборони Республіки. Важливість даного напрямку пояснюється наявністю у тегасців двох ворогів. Першим виступало уже згадане корінне населення, передусім племена Команчі. В часи свого першого президентського терміну Х'юстон зумів укласти з індіанцями перемир'я. Довго воно не протрималось, адже за президентства Ламара збройне протистояння сторін відновилось. Відновити мир з команчі республіці вдалось лише за другого президенства Х'юстона.

Другим ворогом Техаської республіки виступала мексиканська влада, яка відмовилась ратифікувати Веласкську угоду, вимушено підписану Санта-Анною. Для офіційного Мехіко Техас й надалі залишався повсталотою провінцією. Протягом всієї історії існування незалежного Техасу мексиканці робили спроби повернути регіон під свій контроль. Так, у 1842 р., з інтервалом у шість місяців було здійснено два вторгнення на територію Техасу: і у першому і у другому випадку мексиканським військам вдалось зайняти Сан-Антоніо, однак закріпити свої досягнення їм не вдалось.

Боролись з ворогами Республіки різні сили. Передусім варто згадати славнозвісних Техаських рейнджерів. Засновані Стівеном Остіном ще в 1823 р. для боротьби з індіанцями, рейнджери успішно протистояли і мексиканським загонам. Певний час на захисті Республіки стояла навіть регулярна армія, заснована ще в часи Техаського повстання. Однак, її чисельність навіть в найкращі часи(які припадають на президентство Ламара) не перевищувала тисячі бійців. На перешкоді створення повноцінного регулярного війська стояли

як матеріальні труднощі незалежного Техасу, так і банальна відсутність бажаючих піти на службу. З огляду на це, основну частину сил оборони становили уже згадані рейнджери та добровольчі загони самих колоністів [42, с. 19-22].

Важливою частиною політичної історії Республіки Техас являється її зовнішньополітична діяльність, направлена передусім на здобуття міжнародного визнання незалежності Республіки. Потрібно зазначити, що кожен із очільників Техасу, проводячи активну зовнішню політику, намагався реалізувати свої погляди на майбутнє держави: Ламар розраховував отримати міжнародну підтримку в боротьбі за подальше існування незалежного Техасу; Х'юстон, а також його наступник та останній президент республіки Енсон Джонс сподівалися на прискорення процесу добровільного входження Техасу до складу США [32, с. 242].

За весь час існування Республіки Техас її дипломати побували у десятку країн світу. За географічним принципом техаську дипломатію можна розподілити на європейський та американський напрямки [33, с. 229]. В контексті європейського вектору варто виділити місії в таких країнах як Бельгія, Великобританія, Нідерланди та Франція.

Одними з перших на контакт з Техасом пішли країни сучасного Бенілюксу. Вже в 1837 р. техаські дипломати встановили дипломатичні відносини з Бельгією та Нідерландами. Зовсім згодом ці країни визнали незалежність колишнього мексиканського штату. Причиною такого швидкого встановлення контакту були потенційні економічні вигоди, які надала б європейським монархіям співпраця з Техасом. Втім, на практиці все склалось далеко не так гладко. Так, у 1842 р. техасько-бельгійські відносини пережили затяжну кризу. Вона розпочалась через надання Техасом пільгових умов переселенцям з Франції, що з боку Брюсселю отримало відповідь у вигляді введення нових митних зборів.

Стосунки із Нідерландами склалися краще. У 1840 р. розпочалися переговори щодо укладення взаємовигідної угоди. Підписання такої

угоди («Договір про дружбу, торгівлю та навігацію»), щоправда, відбулось лише вересні 1844 р. [32, с. 245].

Незважаючи на те, що переговори з Великобританією розпочались також у 1837 р., значних успіхів техаському повіреному Дж. П. Хендерсону досягнути не вдалось – наприкінці грудня він отримав офіційну відмову. На шляху встановлення взаємовідносин з Лондоном стояло щонайменше дві перешкоди – це тривалість та міцність англо-мексиканських відносин, а також стійкі економічні зв'язки Великобританії з Півднем США (основним постачальником бавовни для британських підприємств). Відновити діалог вдалося техаському комерційному агенту Дж. Гамільтону, який прибув до Лондона наприкінці 1839 р. В результаті другої спроби Техас все ж таки встановив зв'язок із Британською імперією. Так, країни налагодили економічну співпрацю, тещасці У 1845 р. Лондон навіть ініціював переговори щодо міжнародного визнання Техаської республіки. Дана акція, щоправда, була радше вимушеним кроком, направленим на недопущення анексії Техасу Сполученими Штатами [32, с. 246].

Зважаючи на розвиток подальших подій, найуспішнішими для представників Техасу в Європі виявились переговори із Францією. Цьому сприяли доволі напружені відносини Парижу із країнами Північної Америки. Так, у 1836 р. Вашингтон та Париж розірвали дипломатичні відносини і знаходились у стані неоголошеної війни. В цей же період назрівала сутичка між Францією та Мексикою, яка зовсім згодом переросте у війну, відому як «Кондитерська війна» 1838-1839 рр. З огляду на це, Франція почала розглядати Техас в якості нового політичного й економічного партнера для підтримання свого впливу в регіоні [43, с 78].

Коли у 1838 р. у Париж прибув уже згаданий Хендерсон, між країнами було встановлено контакт. Доволі жвава діяльність техаського посла принесла свої плоди, чому також суттєво посприяло розгортання вже згаданої «Кондитерської війни». У 1838 р. французький уряд направив до Техасу дипломата А. Дюбуа, який мав визначити перспективи франко-техаських

відносин. Внаслідок його позитивної доповіді 25 вересня 1839 р. «Договору про дружбу, навігації і торгівлі». На початку 1841 р. франко-техаські відносини дещо напружились, однак криза виявилась недовготривалою. Ще до кінця 1841 р. в Остіні та Парижі були відкриті французьке та техаське посольства відповідно. Торгові та дипломатичні відносини між країнами підтримувались аж до остаточної анексії Техасу [33, с. 230-232].

Як бачимо, європейський напрямок зовнішньополітичної діяльності Техаської республіки був зорієнтований не тільки на здобуття міжнародного визнання та підтримки, але й на встановлення взаємовигідної економічної співпраці.

Американський вектор техаської дипломатії, у свою чергу, був направлений саме на отримання підтримки, про що свідчать країни, з якими було налагоджено контакт. Так, зокрема були встановлені відносини з Об'єднаними Провінціями Центральної Америки (далі скорочено ОПЦА), які в свій час також були складовою частиною тоді ще Мексиканської імперії. Також техасці зуміли установити стосунки і з Республікою Юкатан, ще одним бунтівним мексиканським штатом. І хоча Техас, ОПЦА та Юкатан у різний спосіб і за різних причин від'єднались від Мексики, все ж боротьба проти неї за свою незалежність об'єднувала їх.

Втім, основним зовнішньополітичним пріоритетом незалежного Техасу були звичайно ж США. Перша дипломатична місія до цієї країни, на чолі якої стояв уже неодноразово згаданий Стівен Остін, була направлена ще на початку Техаського повстання, восени 1835 р. На початку 1837 р. Вашингтон офіційно визнав незалежність Техасу від Мексики. Того ж року уряд Х'юстона розпочав таємні перемовини щодо анексії. Однак тоді вони не дійшли ні до якого результату. На шляху мирного входження Техаської республіки до складу США стали внутрішні американські протиріччя довкола рабовласницького статусу Техасу. У той період їх тривалості вистачило для приходу до влади Мірабо Ламара, який одразу ж перервав переговори. До питання про анексію сторони

повернулись лише у 1843 р. [33, с. 233]. Цьому сприяла несподівана зміна політичного керівництва у США, яка відбулась ще у 1841 р., однак своє пряме вираження змогла проявити лише через два роки.

У березні 1841 р. президентом США було обрано Вільяма Гаррісона. Гаррісон був представником Партії вігів, яка виникла в якості опозиції Е. Джексону – першому американському президенту від Демократичної партії(1829-1837 рр.). На відміну від демократів, які опирались на еліти рабовласницького Півдня, віги відстоювали інтереси торгово-промислових кіл США, зосереджених на півночі країни. Найближчим радником Гаррісона став один із очільників вігів Деніел Вебстер, який зайняв пост держсекретаря. До цього часу Вебстер уже був доволі авторитетним та досвідченим політиком, який поміж іншим був яскравим противником територіальної експансії, відстоюючи натомість розширення економічного впливу країни. Здавалося, що тепер зовнішньополітичний курс Вашингтона, щонайменше на найближчі чотири роки зміниться кардинально.

Однак, обставини розпорядились зовсім іншим чином. Після своєї президентської промови пристарілий Гаррісон захворів запаленням легень і через місяць, 4 квітня 1841 р., помер. Відповідно до американського законодавства, найвищу державну посаду зайняв віце-президент — Джон Тайлер [45, с. 65]. Тривалий час Тайлер знаходився в стані демократів, однак покинув партію через розбіжності з президентом Джексомом. Віце-президентом при Гаррісоні він став тому, що віги розраховували залучитися підтримкою Півдня США. Практично одразу після вступу на посаду, з'ясувалось, що Тайлер залишився стійким прихильником зовнішньополітичного курсу демократів – пріоритетним завданням новий американський лідер розглядав приєднання Техаської республіки.

Зважаючи на антиекспансіоністські погляди Вебстера, загальнопоширеною була думка про швидкий розпад уряду. Цього, однак не відбулось. Більш того, Вебстер залишиться на своїй посаді ще на два роки і буде

останнім вігом, що покине уряд Тайлера [35, с. 118-119]. Водночас, між президентом та держсекретарем розгорнулась тривала дискусія стосовно зовнішньополітичного курсу США, в якій основним питанням звичайно ж була анексія Техасу. В той час як Тайлер активно відстоював ідею територіального розширення на захід, Вебстер чітко стояв на своїй позиції. Так, в своїй інструкції американському представнику в Техасі Дж. Іву, держсекретар наполягав на тому, що єдиним дійсно важливим предметом переговорів Техасу та США може бути встановлення чіткого кордону між країнами, але аж ніяк не питання анексії.

Зважаючи на стійкі позиції Вебстера та перехід в опозицію до президента вігів у Конгресі, восени 1841 р. Тайлер тимчасово визнав статус-кво в техаському питанні. Подальший розвиток «техаського питання» відбувся уже в 1842 р.: внаслідок невдалої експедиції американців Техасу в Санта-Фе, Мексика (як уже зазначалось раніше) провела два масштабних вторгнення на територію свого повсталого штату. Вебстер змушений захищати офіційну позицію уряду США, що закривав очі на американських добровольців, які вирушили до Техасу для участі в конфлікті з Мексикою [34, с. 64-65].

Тиск на користь прийняття Техасу до складу США постійно посилювалося, в той час як вплив держсекретаря на президента послабшав. Тайлер все більше схилявся до анексії Техасу. Примиритися з цим наміром президента Вебстер так і не зміг, а тому у березні 1843 р. він покинув свою посаду. 23 серпня 1843 р. міністр закордонних справ Мексики Боканегра вручив американській стороні ноту протесту, в якій вказувалось, що схвалення конгресом США ймовірної угоди про анексію Техасу буде розглядатись як проголошення війни Мексиці.

Дана пересторога не зупинила американську сторону. 16 жовтня того ж року техаський посланник у США Ван-Зандт отримав офіційну пропозицію відновити переговори щодо анексії Техасу. У відповідь уряд Техасу запросив гарантій воєнної підтримки, адже початок переговорів міг викликати чергову спробу Мексики повернути контроль над регіоном силовими методами. Також,

новий американський держсекретар Апшер відповів на серпневу ноту протесту заявивши, що Техас як незалежна держава має повне право розглядати пропозиції про вхід до складу іншої держави. Таким чином Апшер, на думку Н.В. Потокової, намагався перекласти відповідальність за ймовірний початок війни між країнами на Мексику [35, с. 128; 45, с. 68].

Внаслідок початку таємних переговорів з другою адміністрацією Х'юстона 12 квітня 1844 р. Джон Келхун, наступник Апшера(який трагічно загинув на початку року) уклав з представниками Техасу Хендерсоном та Ван Зандтом договір про анексію. Відповідно до неї, Техас передавав усі свої державні будівлі та землі під контроль федерального уряду, США натомість зобов'язувались виплатити зовнішній борг Республіки у розмірі 10 млн доларів та захистити дані території від посягань мексиканського уряду. Примітно, що Техас за даною угодою входив до складу США у якості інкорпорованої території. Крім цього, в документі не піднімається тема рабства в Техасі, а слово «рабство» та похідні від нього не зустрічаються ні разу [2; 69, с. 223].

Коли документи були подані до Сенату США для ратифікації, питання про анексію Техасу зайняло центральне місце в президентській гонці 1844 р. Так, лідер північних демократів, восьмий президент США Марті Ван Бюрен доволі стримано висловився стосовно «техаського питання», виступивши лише проти поспішного прийняття Техасу до складу США. В результаті, Ван Бюрен втратив шанс на переобрання і кандидатом від Демократичної партії став Джеймс Нокс Полк, який і став наступним президентом США [47, с. 42-43].

У червні 1844 р. Сенат відхилив угоду Тайлера. У грудні 1844 р. Тайлер повторно закликав обидві палати Конгресу прийняти його договір. Протягом того ж року демократи, які домінували в Палаті представників, розробили та прийняли положення, що розширяли угоду Тайлера. Згодом і цю резолюцію демократів було доповнено положеннями, які поширювали на Техас дію Міссурійського компромісу 1820 р., який забороняв рабство на північ від 36°30'.

1 березня 1845 р. президент Тайлер підписав законопроект про анексію, а 3 березня він переслав доповнену версію до Техасу, пропонуючи негайну анексію. Коли Полк вступив на посаду, він закликав Техас прийняти доповнену угоду Тайлера. У червні 1845 р. четвертий президент Техасу Енсон Джонс виніс на рішення народу і конгресу Техасу долю держави. 4 липня на з'їзді обраних делегатів(Конвенції) Джонс виставив на порядок денний вибір між анексією Техасу США та незалежністю. І Конгрес, і Конвенція проголосували за анексію. Розроблена Конвенцією конституція майбутнього штату була ратифікована всенародним голосуванням у жовтні того ж року. Конгрес США прийняв її 29 грудня 1845 р., в день офіційного приєднання Техасу до США. 19 лютого 1846 р. Президент Енсон Джонс під час церемонії передачі своїх повноважень губернатору Джеймсу Пінкні Хендерсону, оголосив завершення існування Республіки Техас [8; 9; 12; 45, с. 113-114, 128-129].

Таким чином, при аналізі вище зазначеного можна зробити наступне заключення: історія виникнення, існування та анексії Республіки Техас являє собою закономірний розвиток територіальних претензій США на землі даного регіону, які (з точки зору американської сторони) напряду виходили з угоди 1803 р. про придбання Луїзіани. Так, саме після означеної дати фіксується серія американських експедицій до Техасу, які мали на меті в той чи інший спосіб відколоти дані території від іспанської колоніальної імперії. Незважаючи на те, що укладення в 1819 р. угоди Адамса-Онїса змусило США, принаймні на офіційному рівні, відмовитись від своїх претензій на регіон, експансіоністські наміри стосовно Техасу не зникли. Американська сторона знайшла інший шлях реалізації своїх намірів. Початок колонізації техаських прерій американськими колоністами(процес, що проводився з дозволу іспанської, а згодом і мексиканської адміністрацій) фактично перекреслив більш ніж столітню присутність іспанців в регіоні. Як наслідок, Техас повстав проти централізаторських тенденцій мексиканського уряду і за неофіційної підтримки США здобув незалежність. Фактично вся політична історія Техаської республіки

зводилась до оборони своїх рубежів та боротьби за міжнародне визнання. При цьому, з огляду на хід подій, республіка досягла певного успіху в обох речах. Що ж стосується приєднання Техасу до США, то вирішення даного питання затягнулось передусім через рабовласницький статус колишньої мексиканської провінції, який викликав тривалі дискусії серед політичних кіл США. Втім, у кінцевому результаті, гору все ж таки взяли експансіоністи.

3.2. Республіка Каліфорнія. Освоєння територій сучасної Каліфорнії європейцями відбулося відносно пізно. Цими європейцями, звичайно ж були іспанці, які (як і у випадку з Техасом) спочатку зосередились на будівництві укріплених пунктів та католицьких місій, перша з яких буде заснована у 1701 р. Безпосереднє заселення цих земель відбудеться і того пізніше – аж з 1769 р. У 1804 р. дані території отримають адміністративне оформлення у вигляді провінції Верхня Каліфорнія, яка спочатку буде частиною віце-королівства Нова Іспанія, а з 1821 р. – увійде до складу Мексики у якості однойменного штату. Зважаючи на слабкість федерального уряду Мексики, а також в силу доволі частоті зміни влади в країні, Каліфорнії доводилось покладатись на власні сили. Це, в свою чергу, спричинило достатньо високий рівень автономії у штаті [51, с. 29-30].

У 1835 р. фіксуються перші спроби США отримати Верхню Каліфорнію. Тодішній американський президент Ендрю Джексон запропонував мексиканському уряду продати США за 3,5 млн доларів території на північ від 38 паралелі та р. Ріо-Гранде. Включення Джексонем Каліфорнії до цієї пропозиції було зумовлене передусім необхідністю якимось чином задовільнити північну еліту США, яка виступала проти приєднання рабовласницького Техасу. Землі Каліфорнії виступали чудовим кандидатом на цю роль, адже бухта Сан-Франциско(яка знаходилась всього в 12 милях від запропонованих кордонів) могла стати чудовим портом для американської торгівлі в Тихому океані. Однак,

як нам відомо, ні Техас, ні Каліфорнію приєднати тоді не вдалось – Мехіко відхилив американську пропозицію [56, с. 78].

Як уже зазначалось раніше у контексті техаської історії, у тому ж таки 1835 р. в Мексиці розгортається стрімка централізація. Даний курс уряду викликав невдоволення не лише у американських колоністів Техасу, але й у багатьох мексиканців. До них відносяться і жителі Верхньої Каліфорнії. Так, у листопаді 1836 р. каліфорнійці (вочевидь натхненні техаським прикладом) оголосили про відокремлення свого штату від Мексики. Однак, протиріччя серед повсталих зовсім скоро зумовили розкол у їх рядах. Як наслідок, один із очільників виступу – Хуан Батиста Альварад пішов на контакт з урядом у Мехіко і поклав край незалежності Каліфорнії.

Необхідно зазначити, що в повстанні 1836 р. прийняли участь і американські переселенці, які почали переселятися на територію Каліфорнії у 1820-тих рр. Основну частину переселенців становили колишні жителі долини Міссісіпі, які опинившись в Каліфорнії стали майже за безцінь викупляти землі у місцевих індіанців. В силу своєї нечисленності, переселенці із США не змогли зіграти важливої ролі виступ 1836 р. [51, с. 30; 66, с. 354].

На початку 1842 р. Каліфорнія знову опиняється сфері інтересів американського керівництва. Весною цього року посол США у Мексиці В. Томпсон, направлений президентом Тайлером у Мехіко для ведення переговорів щодо передачі Техасу, доповідав у Вашингтон про високу ймовірність включення до обговорення й питання передачі Каліфорнії. У цьому починанні Томпсона несподівано підтримав Вебстер, який таким чином намагався змінити увагу посла з питання анексії Техасу [35, с. 123-124].

Примітно, що восени того ж таки 1842 р. американці здійснили першу спробу силового захоплення Каліфорнії. Так, у вересні комодор Тихоокеанського флоту США Томас Джонс, який знаходився у перуанському порту Кайяо, отримав повідомлення про початок війни США та Мексики, а також про рішення останньої поступитися Каліфорнією Великобританії. Не

бажаючи цього допустити, комодор негайно вирушив до берегів Каліфорнії і в жовтні захопив тодішню столицю штату – Монтеррей. Однак, дізнавшись про те, що його дезінформували, Джонс пояснив свої дії мексиканському губернатору та негайно вивів свої сили з Каліфорнії [56, с. 79].

Наступна (і як виявиться - остання) спроба захопити означений регіон відбудеться уже в 1846 р. Головною дієвою особою подальших подій стане Чарльз Фремонт, капітан Корпусу інженерів-топографів армії США. Вперше Фремонт побував у Каліфорнії в 1844 р., куди потрапив з науково-дослідною експедицією. Друга експедиція Фремонта, яка складалась із 60 чоловік, увійшла на територію Мексики в грудні 1845 р.. Необхідно зазначити, що яких-небудь свідчень, які б доводили участь в організації даного походу очільників США, зокрема того ж таки президента Полка наразі немає. Тому, неофіційними натхненниками даного заходу вважаються сенатор Бентон та міністр ВМС США Бенкрофт, які найімовірніше і поінформували Фремонта про неминучість війни з Мексикою та доручили йому зіграти важливу роль у приєднанні Каліфорнії.

На початку 1846 р. загін Фремонта опинився в Монтерреї. Незважаючи на те, що Фремонт всіляко намагався переконати мексиканську владу у виключно наукових намірах своєї групи, губернатор Хосе Кастро наказав американцям покинути Каліфорнію. Примітно, що у листопаді 1845 р. Кастро, вочевидь усвідомлюючи потенційну загрозу від американських колоністів у Каліфорнії, наказав їм переселитися в долину Сонома та якнайшвидше заприсягнутися на вірність Мексиці. Важливо розуміти, що дана акція мала на меті не стільки отримання гарантій лояльності, скільки встановлення локального контролю над потенційно небезпечною групою (американців в тогочасній Каліфорнії було приблизно 800 чоловік) [72, с. 86].

У відповідь на наказ мексиканського губернатора, бійці Фремонта вирішили не лише не покидати територію Каліфорнії, але й закріпитись на одному з піків гірського хребта Габілан. Там вони встановили американський прапор. Втім, з огляду на початок контрзаходів з боку мексиканської влади,

американці були змушені відступили у долину Сакраменто, а звідти – на територію Орегону. Тут у квітні того ж року Фремонт зустрів офіцера Корпусу морської піхоти США Арчібальда Гіллеспі, який передав пакунок листів від Бентона. Вони, вочевидь, і вплинули на рішення командира експедиції повернутись до Каліфорнії [51, с. 31; 56, с. 83].

13 травня 1846 р. між Сполученими Штатами та Мексикою нарешті розгорається війна. У цей час Фремонт повернувся в Каліфорнію. Він зустрівся з групою американських поселенців у долині Сонома та вмовив їх виступити проти мексиканської влади. Офіційним приводом до виступу американців став ще квітневий указ губернатора Кастро про негайне виселення з Каліфорнії всіх іноземців-негромадян Мексики. До безпосереднього старту повстання спонукала звістка про те, що комендант Північної Каліфорнії - генерал Маріано Вальєхо. направив губернатору Кастро 170 коней для оснащення його загонів. 9 червня загін повстанців на чолі з Єзекілем Мерритом відбив у мексиканців коней і привів їх до Фремонта. Останній обіцяв повстанцям допомогу, але спочатку відмовився виступити безпосередньо, побоюючись, що влада визнає ці дії прямим американським втручанням.

14 червня 1846 р. загін чисельністю у 33 особи напав на каліфорнійське містечко Соному, взявши в полон Вальєхо. Приймавши офіційну капітуляцію генерала, американці оголосили про заснування нової республіки та підняли наспіх зібраний прапор із зображенням каліфорнійського ведмеда грізлі над казармами Сонома. Саме тому, поряд з офіційною назвою «Республіка Каліфорнія», нову державу також іменували Республікою Ведмежого Прапора. Тоді ж було обрано першого президента республіки - Вільяма Б. Айда. За спогадами Джона Бідвелла, очевидця тих подій, Айд вважав роль Фремонта в перевороті небезумовною, оскільки останній завжди прагнув залишатися осторонь і стверджував, що американці Каліфорнії повинні боротися за незалежну республіку. Водночас, сам Айд не вважав себе до кінця самостійною фігурою, а тому постійно у своїй діяльності опирався на Фремонта [51, с. 32].

21 червня 1846 р., назустріч наступаючим військам каліфорнійців під керівництвом капітана Хоакіна де ла Торре виступив загін помічника Айда, Генрі Форда. 24 червня відбулася битва при Оломпалі – єдиний польовий бій за всю недовгу історію Каліфорнійської республіки, який представляв собою зіткнення мексиканської кавалерії з американськими ополченцями. В кінцевому результаті перемога залишилась за останніми [72, с. 132-134].

Вже на початку наступного місяця до Каліфорнії прибули офіційні сили США. 2 липня в порту Монтеррею причалив американський флот на чолі з комодором Джоном Слоатом, який одразу ж зайняв місто та підняв над ним американський прапор. Дані дії комодора буди зумовлені таємними інструкціями від 24 червня 1845 р., відповідно до яких Слоат мав зайняти Каліфорнію одразу ж після отримання звістки про початок бойових дій з Мексикою [26, с. 13-14]. У травні 1846 р., одразу після початку війни, комодор отримав уточнюючі інструкції. Примітно, що поміж іншого у них зазначалось наступне: «Ви, як випаде можливість, зміцните довіру людей в Каліфорнії, а також у Сонорі до уряду Сполучених Штатів» [27, с. 14]. Виділення в даному повідомленні долини Сонора, на нашу думку, свідчить про обізнаність уряду США стосовно ситуації в Каліфорнії: як уже згадувалось раніше, саме сюди переселили американських колоністів зі всієї Каліфорнії, а тому Слоат міг цілком розраховувати на підтримку в даному регіоні.

Після закріплення в Монтерреї командуючий американського флоту розгорнув кампанію по захопленню решти населених пунктів в Каліфорнії. Уже 9 липня американський лейтенант Джозеф Ревір зайняв острів Йерба-Буена і таким чином взяв під контроль Сан-Франциско – найважливіший порт регіону. Тут Ревір озвучив Прокламацію комодора Слоата, відповідно до якої Каліфорнія проголошувалась частиною США, а її жителям гарантувалось надання тих же прав та привілеїв, що й у інших американських громадян. Примітно, що в поясненні своїх дій комодор апелював до політичної нестабільності та частих переворотів у Мексиці, які аж ніяк не сприяли дотриманню законності та порядку

в країні. Водночас із цим Слоат гарантував, що «під прапором Сполучених Штатів Каліфорнія буде вільною від подібних проблем» [15, с. 24-25].

Того ж таки 9 липня лейтенант Ревір повторно зачитав прокламацію Слоата у Сономі – центрі самопроголошеної Каліфорнійської республіки. Паралельно з цим відбулось урочисте зняття «ведмежого прапору» та підняття над містом прапору США. Увесь керівний склад республіки приєднався до загону Фремонта, який в свою чергу вирушив на з'єднання з силами комодора Слоата. На цьому нетривала історія Республіки Каліфорнія традиційно і завершується [72, с. 148].

Втім, боротьба США за регіон тривала аж до початку наступного року, оскільки мексиканська більшість Каліфорнії виступила проти експансіоністських намірів США. Після ряду поразок, 13 січня 1847 р. іспаномовні каліфорнійці підписали капітуляцію на умовах повної амністії. Більш ніж через рік, 2 лютого 1848 р. в Гваделупа-Ідальго був підписаний мирний договір, який завершив американо-мексиканську війну. Один з пунктів угоди остаточно закріплював Каліфорнію за США.

Зважаючи на доволі значні розміри та чисельність населення Каліфорнії, майже одразу ж після завершення війни виникла питання про приєднання регіону до складу США у якості самостійного штату. Як наслідок, його інтеграція відбулась доволі швидко. Так, уже влітку 1849 р. в Каліфорнії було скликано Конвент, який мав розробити проект конституції штату. 13 вересня Конвент представив текст основного закону, а уже через місяць його було ухвалено на загальнокаліфорнійському референдумі. Паралельно з цим було обрано сенаторів від Каліфорнії, одним з яких став Джон Фремонт. 9 вересня 1850 р. Каліфорнія була офіційно прийнята до Союзу у якості 31-го штату, конституція якого забороняла рабство [51, с. 33, 34].

Отже, як бачимо, історія експедиції Фремонта та утворення Каліфорнійської республіки яскраво демонструє імпровізаційні здібності тодішнього американського керівництва, особливо в площині реалізації своїх

експансіоністських намірів. Авантюрі Фремонта передували дипломатичні намагання уряду США оволодіти означеними територіями. Після їхнього провалу відбулась по суті випадкова спроба силового захоплення Каліфорнії, яка також не увінчалась успіхом. Власне, лише після цього і була ініційована експедиція 1846 р. на чолі з Фремонтом, кінцевим результатом якої і стало проголошення Республіки Каліфорнія. Важливо, що Фремонт – дієвий офіцер армії США, не приймав офіційної участі в утворенні республіки, переклавши відповідальність за це на місцевих американських переселенців. Слід зазначити, що ліквідація республіки була добровільною і відбулась вона майже одразу після приходу офіційних військ США. Саме ж існування республіки допомогло не стільки у захопленні територій Каліфорнії, скільки оформленню офіційних претензій на регіон та швидшій інкорпорації даних земель до складу США.

Розділ 4.

КОНФРОНТАЦІЙНИЙ ШЛЯХ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЕКСПАНСІЇ США НА ПРИКЛАДІ АМЕРИКАНО- МЕКСИКАНСЬКОЇ ВІЙНИ

Перш ніж перейти до розгляду зазначеного збройного конфлікту, необхідно коротко представити дефініцію конфронтаційного шляху експансіоністської політики США. Даний шлях реалізації територіальної експансії сформульований на основі так званої *конфронтаційної моделі* приєднання нових територій, представленої все тим же К. В. Міньяр-Белоручевим. На відміну від дипломатичної, дана модель передбачає виключно силове вирішення територіальних посягань, зокрема у вигляді широкомасштабного збройного конфлікту [40, с. 126]. З огляду на це, у якості зразка конфронтаційного шляху на даному періоді було обрано найяскравіший приклад – американо-мексиканську війну 1846-1848 рр.

Витоки даного конфлікту слід шукати у вже неодноразово згаданій угоді щодо придбання Луїзіани. Адже, як зазначалось раніше, після закріплення на щойно отриманих просторах американське керівництво зосередилось на придбанні сусідніх іспанських земель, які уряд США розглядав у частину Луїзіанської колонії. Як наслідок, уже в середині 1818 р. американське керівництво змогло встановити контроль над всіма територіями Західної та Східної Флорид.

Із підписанням угоди Адамса-Оніса 1819 р. Іспанія передала США територію обох Флорид, а також врегулювала питання спільного кордону із США аж до Тихоокеанського узбережжя [20, с. 649-655]. Відповідно до умов угоди американський уряд по суті відмовився від своїх посягань на територію Техасу. Однак, зважаючи на подальші дії керівництва США, дана умова носила виключно формальний характер. В часи, коли уже стартувала колонізація Техасу американськими переселенцями, між даним регіоном та США(особливо

Півднем) виникли стійкі культурні, економічні та навіть релігійні зв'язки, які зробили Техас фактично американською землею у складі Мексики [46, с. 95-96].

Повстання колоністів у Техасі, яке розпочалось у 1835 р., отримало підтримку з боку США і уже наступного року повсталі проголосили незалежність та утворення Техаської республіки. Протягом майже десяти років існування республіки мексиканський уряд намагався відновити контроль над провінцією. Однак, з утвердженням у 1845 р. в США прихильників експансії на чолі з президентом Джеймсом Полком, подальша доля Техаської республіки була вирішена – уже наприкінці року за взаємним бажанням сторін Техас був анексований [45, с. 128-129].

Ще в серпні 1843 р. президент Мексики Санта-Анна офіційно повідомив Вашингтон, що остаточне приєднання Техасу до складу США він розглядатиме як оголошення війни. Уряд Хосе Еррери, наступника Санта-Анни, не зайняв такої радикальної позиції. І хоча уряд Санта-Анни розірвав дипломатичні відносини зі Сполученими Штатами відразу після анексії [60, с. 227], у серпні 1845 р. Еррера заявив про готовність їх відновити. Мексиканське керівництво було не лише готове змиритись з втратою Техасу, але й розраховувало вирішити решту територіальних протиріч між країнами, які Мехіко «перейшли у спадок» від іспанської колоніальної влади. До мирного врегулювання претензій з американцями мексиканський уряд також підштовхували вимоги Великобританії та Франції задовільними. Побоюючись подальшої конфронтації із США, Еррера наважився вирішити це питання. Він зажадав щоб до Мексики було направлено повноважного представника США.

З цією метою, восени 1845 р. до Мехіко направили Джона Слайдела. Відповідно до отриманих від президента інструкцій, основним завданням американського посланника було встановлення американо-мексиканського кордону по р. Ріо-Гранде [58, с. 578]. З точки зору американського керівництва, дана межа була обумовлена офіційними посяганнями Техаської республіки, а також кордонами придбаної ще на початку століття Луїзіани. Від президента

Слайдел також отримав повноваження придбати Каліфорнію та частину Нової Мексики, яка не увійшла до складу США внаслідок анексії Техасу. Водночас, американський дипломати міг укласти угоду про придбання лише частини названих територій. Так, в обмін на частину Нью-Мексико на схід від Ріо-Гранде Мексиці пропонувалось 5 мільйонів доларів; у разі придбання північної частини Верхньої Каліфорнії та Нової Мексики американці пропонували 20 мільйонів; якщо ж мексиканці погодяться передати і Нову Мексику, і всю Верхню Каліфорнію, то вони отримають 25 мільйонів [41, с. 68-69].

Прибуття Слайдена до Мехіко у грудні 1845 р. збіглось із поваленням уряду президента Еррери та встановлення у Мексиці режиму генерала Паредеса. Нове мексиканське керівництво відмовилось від пропозицій Слайдера, що означало повний провал його місії. Навесні 1846 р. американський посланник повернеться до США. Необхідно зазначити, що в контексті вказаної спроби дипломатичного вирішення територіальних претензій, американський дослідник Дж. Сміт вбачав доказ миролюбивих намірів президента Полка та вимушеності початку збройного конфлікту з Мексикою [70, с. 127-13]. В свою чергу, Н. В. Потокова розглядала дану дипломатичну акцію Полка як вимушений крок, направлений на обеззброєння опозиції, яка в цей час виступала проти прийняття Техасу до складу США [46, с. 109].

На користь твердження про початково агресивні наміри Полка стосовно Мексики свідчить той факт, що в грудні 1845 р. (ще до отримання звістки про провал місії Слайдела) президент наказав військовому міністру Вільяму Марсі направити генерала Закарі Тейлора з його військами до р. Ріо-Гранде. березня 1846 р. Тейлор досяг північного берега Ріо-Гранде і розташувався навпроти мексиканського порту Матаморос. Таким чином, ще до офіційного проголошення війни американські війська вторглись до спірних територій Мексики та приєднаного Техасу.

За цих обставин інцидент, який був потрібний американській стороні для проголошення війни, не змусив себе довго чекати. 25 квітня в Ріо-Гранде

відбулась сутичка американських драгун та мексиканського загону, що переправився на північний берег ріки. Тейлор надіслав коротке повідомлення: «Військові дії можна вважати розпочатими», те саме, що прибуло до Вашингтона 9 травня. Наступного дня Полк підготував повідомлення до Конгресу, в якому зазначив, що Мексика «перетнула кордони Сполучених Штатів, вторглась на нашу територію і пролила Американську кров на Американській землі». В заключенні послання президент зазначив наступне: «Йде війна, і, попри всі наші намагання уникнути її, йде вона через дії Мексики».

Повідомлення президента в Конгресі викликало різну реакцію: від хвилювання та тривоги серед опозиції до радісних криків в рядах експансіоністів. Врешті-решт, голосування у Палаті представників стосовно біля проголошення війни виявило приголомшливу перевагу прихильників експансії: 174 за, 14 проти та лише 35 відсутніх. В Сенаті обговорення біля тривало протягом всього дня. Однак і у верхній палаті результат виявився не на користь противників війни: 40 за і тільки 2 проти. 13 травня 1846 р. Конгрес США офіційно оголосив Мексиці війну [66, с. 362-364].

Послання Полка дуже швидко опинилось в американській пресі. Саме ж оголошення війни було сприйняте доволі по-різному. На Півдні його зустріли доволі захопливо. Як зазначає Т. В. Алєнтьєва, газета Південної Кароліни «Observer» визнала послання Полку досить вагомим і переконливим документом, «South Carolinian» та «Mountaineer» також підтримали його, а «South Carolina Gazette» завіряла, що президентське повідомлення повністю доводить невинуватість американської сторони у розв'язанні даної війни. Водночас, на Півночі новина про початок війни проти Мексики була сприйнята у більшій мірі стримано. Хоча зустрічались і відкриті антивоєнні настрої, виражені зокрема у «Boston Courier» [28, с. 121].

Що стосується потенціалу сторін даного конфлікту, то очевидна перевага була на боці індустріально розвинених США. Американська промисловість була здатна забезпечити війська всім необхідним – від амуніції до озброєння. В той

же час у мексиканській економіці й досі основну роль відігравав аграрний сектор, а наявна промисловість знаходилась не в найкращому стані. Мексика не виробляла власної зброї, хоча мала кілька заводів із виробництва пороху. Її армія в основному складалась із військових з'єднань різних штатів, а також національної міліції міст. Доволі важливу роль у мексиканській армії традиційно відігравали кавалеристи. Незважаючи на наявність карабінів, основною зброєю мексиканської кінноти залишалась кавалерійська піка. Що ж стосується стрілецького озброєння мексиканської армії, то воно представляло собою застарілі зразки британських кремнієвих рушниць. Поступалась мексиканська армія і якістю артилерії, яка в основному була представлена гарматами ще XVIII ст. Загальна чисельність військ Мексики станом на початок війни становила, за різними підрахунками, від 23 до 32 тисяч чоловік [39, с. 58; 44, с. 70-74; 70, с. 156-157].

В той же час, у збройних сил США також далеко не все було ідеально. Зважаючи на обсяги та можливості їх країни, американці мали доволі невелику регулярну армію, загальна чисельність якої становила лише 8,5 тисяч чоловік. В той же час у флоті та Корпусі морської піхоти США служило понад 12 тисяч. Особовий склад американської армії не надто позитивно відрізнявся від мексиканської. Адже, в той час як основу мексиканських військ становили примусово загнані до війська індіанці, американські війська комплектувались із представників маргінальних прошарків суспільства США та новоприбулих іммігрантів, значна частина яких навіть не розуміла англійської. Зважаючи на це, базис військових сил США у війні з Мексикою склали формування добровольців, яких відповідно до воєнного білґу передбачалось призвати понад 50 тисяч. Однак, набір добровольців та їх подальше навчання розтягнулись на весь період війни, що аж ніяк не гра на користь США. Так, після того як ще 18 травня 1846 р. генерал Тейлор зайняв Метаморос, він був вимушений затриматись у цьому районі на три місяці. Генерал мав очікувати прибуття підкріплень, які при цьому ще й було необхідно тренувати [39, с. 58-59].

Розглядаючи контекст власне самих бойових дій, необхідно зазначити, що відповідно цілей уряду Полка можна виділити два напрямки наступу американських військ – західний, направлений на захоплення північних територій Мексики аж до Тихого океану, та південний, який передбачав стрімке просування вглиб Мексики і захоплення її столиці для як найшвидшого завершення війни. Так, відповідно до цього плану, генералу Стівену Керні, дислокованому в Міссурі, були надіслані розпорядження просуватися до Нової Мексики та Каліфорнії. В свою чергу генералу Тейлору, який уже перебував зі своїми військами на кордоні, було наказано розгорнути наступ на Мехіко. Пізніше південний напрямок буде посилений військами під командуванням Вінфілда Скотта, якому доручалось зайняти важливий порт на березі Мексиканської затоки - Веракрус, і уже після його захоплення просуватись до мексиканської столиці [58, с. 581-582].

Успішно та доволі швидко(лише за півроку) американським військам вдалось розгорнути наступ у західному напрямку. Як вже зазначалось раніше, у червні 1846 р. американські поселенці в Каліфорнії, за активної підтримки офіцера американської армії Джона Фремонта(який проник на територію регіону ще до війни), проголосили створення незалежної Каліфорнійської республіки. Уже 2 липня комодор Тихоокеанського флоту США Джон Слоат, який мав інструкції захопити Каліфорнію одразу ж після початку війни з Мексикою, причалив в Монтерреї. 7 липня він проголосив про перехід регіону під юрисдикцію США, а вже 9 липня його сили зайняли Сан-Франциско. Того ж дня у Сономі керівництво самопроголошеної Республіки Каліфорнії оголосило про її ліквідацію. Нечисельні сили республіки, передусім бійці Фремонта, долучились до американських військ [59, с. 155; 72, с. 142-148].

Однак, говорити про повне взяття Каліфорнії під контроль було ще зарано. Незважаючи на те, що мексиканська влада в регіон на той момент була розділена між двома суперниками, Андрес Піко в Лос-Анджелесі та Хосе Кастро в Монтерреї, активні дії американського флоту підштовхнули Кастро на спробу

примиритися з Піко та спільними зусиллями чинити опір США. Водночас, комендор Роберт Стоктон, який 23 липня змінив Слоата на його посту, вирішив швидко розправитись із силами мексиканців до їх об'єднання. Стоктон швидко переправив свої війська до Сан-Дієго та приготувався до наступу на Лос-Анджелес. Мексиканські очільники Каліфорнії все ж таки не встигли об'єднатись, а тому по чергово вирішили покинути регіон.

Ще до початку осені, 17 серпня 1846 р. американські війська зайняли основні пункти у Каліфорнії. Однак, місцеве іспаномовне населення, яке у свій час не підтримало створення Каліфорнійської республіки, тепер розгорнуло масштабну боротьбу проти американських військ. 23 вересня каліфорнійці на чолі з Хосе Марія Флоресом підняли повстання у Лос-Анджелесі, внаслідок якого уже 29 числа американці були вимушені покинути місто. Дізнавшись про початок антиамериканського повстання на півдні Верхньої Каліфорнії, Стоктон одразу ж направив загін на їх придушення. Однак, і ці сили зазнали поразки від повсталих: 8 жовтня, поблизу ранчо Домінгес, каліфорнійці обстріляли з гармати американський загін на чолі з капітаном Мервіном. Останні були вимушені відступити до Сан-Педро, куди в цей час направлявся сам Стоктон [55, с. 184-185; 72, с. 154-158, 199-201].

Паралельно з подіями в Каліфорнії, ще 30 червня 1846 р. генерал Стівен Керні розгорнув наступ на Нову Мексику. На чолі так званої Армії Заходу, до якої в основному входили добровольці із Міссурі, у липні 1846 р. Керні вже просувався територією означеного регіону по стежці Санта-Фе. Просуваючись переважно безлюдною територією, 13 серпня Керні отримав звістку про те, що у на шляху американської армії розмістились приблизно рівні сили мексиканців, які закріпились у вузькому каньйоні. Тоді американський торговець Джеймс Мегоффін, який супроводжував Армію Заходу, вступив в переговори з мексиканським губернатором Менуелем Арміхо. Початково незацікавлений у конфронтації з американськими військами, Арміхо погодився передати регіон

США. 18 серпня 1846 р. Керні без будь-якого спротиву увійшов до Санта-Фе. Фактично, завоювання Нової Мексики відбулося без кровопролиття [58, с. 581].

Після цього Керні розділив свої сили на три групи: перша залишилась у регіоні для його контролю. Другій групі, очолюваній полковником Доніфаном, було наказано просуватись на південь та захопити місто Чіуауа. Загін Доніфана спустився вниз по течії Ріо-Гранде і наприкінці грудня 1846 р. досягнув околиць теперішнього Ель-Пасо. 25 грудня в Ель-Бразіто на них напав невеликий загін мексиканців, який американці легко розбили. До 8 лютого 1847 р., коли почався похід до міста Чіуауа, загін Доніфана відпочивав у Пасо-дель-Норте. 28 лютого американці здобули вирішальну перемогу на переправі через річку Сакраменто неподалік Чіуауа. Уже 2 березня 1847 р. американці зайняли ціль свого походу [58, с. 581-582; 61, с. 94].

Третю групу, виділену у Новій Мексиці, очолив сам генерал Керні. 25 вересня 1846 р. він розгорнув наступ на Каліфорнію, захоплення якої також входило до наказів генерала. Лише на початку грудня 1846 р. його війська вступили до Каліфорнії. Направляючись до Сан-Дієго, 7 грудня Керні був перехоплений військами Андреса Піко, який повернувся в Каліфорнію із підкріпленнями. В битві при Сан Паскаль американці хоч і здобули перемогу, однак понесли значні втрати.

Спротив місцевого населення військам США тривав аж до початку наступного року. Лише 9 січня 1847 р. Керні, який поблизу Сан-Дієго з'єднав свої сили із Стоктоном, переміг останні сили каліфорнійців на річці Сан-Габріель поблизу Лос-Анджелеса. 13 січня того ж року на ранчо Кахуенга, Андрес Піко та Джон Фремонт підписали мирну угоду, яка підтверджувала остаточну капітуляцію повстанців. Уже наступного дня американські війська повторно зайняли Лос Анджелес, не зустрівши при цьому ніякого спротиву. На цьому підкорення Каліфорнії завершилось [72, с. 240-246, 249].

Поміж тим, головний театр бойових дій американо-мексиканської війни все ж таки знаходився на південному напрямку. Як вже зазначалось вище,

18 травня 1846 р. генерал Тейлор зайняв Матаморос, але був змушений затримався тут на кілька місяців, перш ніж рушити далі на південь. У липні він переніс свою базу в Камарго, що знаходився вверх по Ріо-Гранде, але тільки в серпні Тейлор почав планувати напад на Монтеррей. На той час чисельність американських військ на Ріо-Гранде значно зросла, хоча більшу частину із них складали малодосвідчені добровольці, на тренування яких йшло багато часу [39, с. 59; 44, с. 76].

Необхідно зазначити, що влітку 1846 р. у самій Мексиці розгорнулась чергова боротьба за владу. Замість очікуваного об'єднання мексиканських сил проти спільного ворога, початок війни із США лише загострив відносини центрального уряду генерала Паредеса із опозицією федералістів. Поразки уряду централістів у битвах при Пало-Альто та Ресака-де-ла-Пальма, які відбулись ще у травні, прискорили відкритий виступ опозиції по всій країні. Зважаючи на і без того критичну ситуацію в країні, 28 липня Паредес склав з себе президентські повноваження та передав уряд своєму віце-президенту Саласу. Сам екс-президент вирушив на фронт, для того щоб особисто очолити війська.

Тим часом, на початку серпня, із відставкою віце-президента, уряд централістів був повністю повалений. Федералісти урочисто відновили конституцію 1824 р. (скасовану ще 1835 р. Санта-Анною). Тимчасовим очільником країни було призначено Валентина Гомеса Фаріаса. За запрошенням нового уряду, до Мексики повернувся колишній диктатор та неодноразовий президент країни – Санта-Анна, який з 1845 р. знаходився у вигнанні на Кубі. Зважаючи на його воєнний досвід, Санта-Анні було доручене командування мексиканською армією. В грудні того ж року його було обрано президентом, але офіційно він обійняв посаду лише у березні наступного року. Віце-президентом при Санта-Анні стане уже згаданий Фаріас [44, с. 82-83; 71, с. 1-5].

Повертаючись до американської сторони, 19 серпня 1846 р. генерал Тейлор нарешті розгорнув наступ на мексиканську столицю. Просування генерала Тейлора вглиб Мексики трохи сповільнилося. Солдати його армії страждали від

численних тропічних хвороб. Однак це не завадило американським військам вже в середині вересня досягнути Монтеррея – важливий пункт на шляху до Мехіко. Це місто представляло собою доволі укріплений пункт. Місцевий мексиканський гарнізон очолював генерал Ампудія. Вранці 19 вересня американські війська розпочали облогу міста. Першу атаку американці розпочали 21 вересня. Підлеглий Тейлора, генерал Вільям Ворт захопив дорогу між Монтерреем і Сальтільйо і таким чином перекрив шлях для мексиканських підкріплень. До полудня того ж дня роти техаських рейнджерів, які також входили до військ Тейлора, увірвалися на пагорб із західної сторони від Монтеррея і захопили ворожу артилерію. Це значно посилило позиції американців і дозволило їм розпочати штурм міста. 23 вересня, після дня відпочинку, війська США почали останню атаку.

Нарешті, 25 вересня, після кровопролитних боїв на вулицях міста, генерал Ампудія запросив перемир'я, зважаючи на доволі серйозні втрати з обох сторін, Тейлор дозволив мексиканському генералу вивести свої війська з міста, і при цьому зберегти свої знамена, амуніцію та стрілецьке озброєння. Також між сторонами було укладено 8-тижневе перемир'я [44, с. 75-76; 55, с. 82-90].

Уряд Полка розкритикував рішення Тейлора про заключення, хоч і нетривалого, але перемир'я з мексиканцями. Генерал в свою чергу відстоював позицію про необхідність даного перемир'я. Адже значні втрати серед особового складу та загальна деморалізація американської армії після тривалих боїв під Монтерреем породжували тимчасову неможливість продовження кампанії. Однак, врешті-решт Тейлору довелося підкоритись наказу керівництва США про відновлення наступу. В зв'язку з цим, 5 листопада генерал повідомив про дострокове припинення перемир'я Санта-Анну, який в цей час знаходився з мексиканськими військами в Сан-Луїс-Потосі.

Уже 16 листопада 1846 р. армія США зайняла Сальтільйо. Подальший наступ вглиб Мексики розгорнув ще один підлеглий Тейлора - генерал Джон Вул. Так, 5 грудня йому вдалось захопити містечко Паррас [70, с. 262-266].

У січні 1847 р. сили Санта-Анни виступили на зустріч військам Тейлора. Уже в лютому Тейлор отримав повідомлення від своєї розвідки про наближення мексиканських військ, які чисельно переважали сили американців. Зважаючи на це, було прийнято рішення зайняти оборонну позицію за кілька миль від Сальтільйо, у вузькому гірському проході Сан Ангостура, через який і пролягав маршрут Санта-Анни [44, с. 95; 45, с. 111].

22 лютого 1847 р. відбулася очікувана атака мексиканських військ. Мексиканські солдати із запалом ринулись на позиції американців, які останні обороняли у тому числі завдяки чисельній артилерії. Після обхідного маневру мексиканської кавалерії на чолі з генералом Міньюном, американці були змушені залишити важливі оборонні позиції та відступити до асьєнди Буена-Віста.

Вранці 23 лютого мексиканці відновили наступ і майже подолали оборону США. Лівий фланг американського війська опинився під загрозою тилового обходу. Остаточної поразки Тейлору вдалось уникнути завдяки дієвості артилерії та підходу свіжих сил із Санта-Анни. В результаті, наприкінці того ж дня Санта-Анна віддав наказ відступати. Однак, переслідувати відступаючих мексиканців Тейлор не став. Його сили були надто обезкровлені для продовження наступу. На цьому фактично і закінчилась наступальна операція Тейлора. Уся подальша діяльність його військ буде направлена на оборону зайнятих територій [44, с. 96-97].

Вирішальною кампанією американо-мексиканської війни стало просування генерала Вінфілда Скотта з Веракруса до Мехіко. Реалізація даної кампанії стала можливою виключно завдяки активним діям американського флоту у Мексиканській затоці. Так, ще до листопада 1846 р. флот комодора Перрі зміг встановити повну блокаду мексиканського узбережжя, а згодом і захопити кілька прибережних пунктів – Тампіко, Туспан, Табаско.

9 березня 1847 р. армія Скотта була доставлена морем до острівка Сакріфісіос на південь від Веракруса. Після висадки своїх військ, яка проходила

10-11 березня, генерал наблизився до Веракруса 15 березня та, оточивши місто, розпочав облогу. До 22 березня було збудовано три облогові батареї, які дозволили розпочати масований обстріл міста і з суші, і з моря. Як наслідок, 29 березня мексиканський гарнізон міста офіційно капітулював [71, с. 27-30].

У Мексиці в цей час вчергове розгорнулись антиурядові виступи, щоправда на ей раз проти федералістів. Уряд останніх намагався провести секуляризацію церковного майна, за рахунок якого влада Мексики розраховувала продовжувати війну проти США. Однак, дані наміри уряду були категорично несприйняті вищим католицьким духовенством країни, яке заручилось підтримкою аристократичних кіл у своїй боротьбі проти нового законодавства федералістів. Як наслідок, у 23 березня федералістичний уряд було повалено, а Санта-Анна в черговий раз був проголошений диктатором [46, с. 113].

Після зайняття Веракруса, що дозволило американським силам безперешкодно отримувати все необхідне через море, генерал Скотт розгорнув наступ на столицю Мексики. Просуваючись вглиб країни і майже не зустрічаючи спротив, у квітні 1847 р. армія США підійшла до Серро-Гордо, де і наткнулась на сили мексиканців. Закріпившись у вузькій ущелині поблизу містечка, Санта-Анна мав намір відбити наступ американського війська.

17-18 квітня біля Серро-Гордо пройшла битва, з якої переможцями вийшли американськими військами під командуванням генерала Ворта. Розпочалось нетривале переслідування відступаючих сил мексиканців, яке завершилось в кількох милях від Халапи. 19 квітня армія США увійшла до Халапи. Там американські війська зупинилося на місяць. Частини генерала Ворта отримали наказ продовжити просування до Мехіко і убезпечити наступ основних сил, захопивши форт Пероте. 22 квітня сили Ворта зайняли завчасно покинутий мексиканцями форт [71, с. 58-60].

Тим часом генерал Скотт все ще перебував у Халапі, де очікував на прибуття провізії та підкріплень. Водночас із цим Скотт наказав Ворту зайняти

місто Пуебла. Зважаючи на відомості про присутність у місті Санта-Анни, американські командири очікували тривалий опір. Однак, міська влада, яка знаходилась в руках місцевого духовенства не збиралась виконувати команди мексиканського диктатора, який до цього часу уже втратив прихильність Католицької церкви Мексики. Як наслідок, 15 травня в Пуеблу вступили загони Ворта. Нечисленні сили Санта-Анни, які намагались чинити опір, американцям вдалось розгромити. 17 травня у Халапі генерал Скотт проголосив звернення до народу Мексики, в якому гарантував збереження мексиканцями своїх прав у разі відмови від боротьби з військами США. Однак особливого відклику це звернення не отримало. Зважаючи на тривале очікування припасів, відновлення походу армії США на Мехіко відбудеться аж у серпні [46, с. 113; 72, с. 68-72].

Протягом цього часу мексиканці поспішно готувалися до оборони столиці. Зважаючи на повну блокаду побережжя Мексики, в основному поставки проводились через порти Британського Гондурасу. Мексиканські заводи активно виробляли порох. Ливарні поспіхом відливали нові гармати, на переплавку пішли навіть столичні дзвони. План оборони Мехіко передбачав укріплення периметрів столиці фортифікаційними спорудами та якомога довшу оборону. Оскільки мексиканське керівництво було в курсі тривалих перебоїв у поставках армії США, генерал Скотт не міг затягнути облогу Мехіку. Паралельно з цим, після початку облоги генералу Альваресу було доручено проводити кавалерійські рейди в тил американських військ.

На початку серпня війська Вінфілда Скотта покинули Пуеблу. Уже 19 серпня в Контрерасі, неподалік від мексиканської столиці, американську армію зустріли сили мексиканців. Наступного дня, у результаті конфронтації, війська Санта-Анна були змушені відступити до Чурубуско. Там мексиканці укріпились у місцевому монастирі. Ще до кінця того ж дня американські війська змусили мексиканців здатися, хоча більшість із їх загону(у тому числі сам диктатор Мексики) змогли прорватися до столиці [55, с. 296-297; 71, с. 87, 103-110].

Після битви при Чурубуско сторони в черговий раз заключили перемир'я. Генерал Скотт, вочевидь, розраховував на швидке укладення мирного договору, однак цього не відбулось. Мексиканці вирішили обороняти столицю. 7 вересня перемир'я офіційно завершилось і американські війська відновили наступ на Мехіко. Біля Моліно-дель-Рей війська США прорвали позиції мексиканців і розпочали облогу мексиканської столиці.

Протягом тижня американці безуспішно намагалися захопити форт Чапультепек. Твердиню героїчно обороняли ще зовсім юні курсанти військового коледжу. Однак, після активного обстрілу та штурму фортеці, який відбувся 12 вересня, і вони були вимушені здатись. 15 вересня 1847 р. війська США нарешті зайняли Мехіко [67, с. 203-204].

Після цього наступило фактичне завершення бойових дій. Кампанія Скотта, яка тривала з березня по вересень 1847 р., закріпила повну перемогу США у цій війні. Водночас із цим, за різними підрахунками, американці втратили на «війні містера Полка» від 13 до 25 тисяч своїх співвітчизників. Приблизно такі ж втрати, внаслідок американської агресії, понесла й Мексика.

Майже одразу після зайняття американцями столиці, між сторонами розпочались переговори про укладення мирного договору. Представником США у цих перемовинах виступав Ніколас Тріст, який прибув у Мексику разом з військами Скотта і супроводжував генерала у його кампанії. Як зазначав В. Наджент, «восени 1847 р., коли Американська перемога здавалась повною, питанням для багатьох американців було як багато Мексики поглинути» [67, с. 204]. Таким же питанням переймався президент Полк, який ще після перших перемог американських військ задумувався про приєднання й інших територій Мексики.

Однак, приєднанню яких небуť ще територій, окрім Каліфорнії та Нової Мексики(цілей війни), завадили як проблеми в уряді США, так і неоднозначність американських позицій в Мексиці. Активні дії опозиції призвели до втрати демократами більшості в нижній палаті. Водночас, поразка урядових

мексиканських військ не припинила спротив місцевого населення, яке виразилось у активній партизанській діяльності [52, с. 29].

Як наслідок, 2 лютого 1848 р. у Гвадалупе-Ідальго був підписаний мирний договір, за умовами якого Мексика втратила всі свої північні території. До складу США відійшли захоплені Каліфорнія та Нова Мексика. Крім цього, мексиканський уряд визнав американську юрисдикцію над Техасом, кордоном якого проголошувалась р. Ріо-Гранде. США в свою чергу виплачували Мексиці компенсацію за відторгнуті території у розмірі 15 млн. доларів. Окрім того, США брали на себе задоволення фінансових претензій американських громадян до уряду Мексики у розмірі 3,25 млн. доларів [23, с. 562-573].

Приєднання до США обширних територій підіймало багато питань, найважливішим з яких було питання рабства. Ще до завершення бойових дій та приєднання земель Каліфорнії та Нової Мексики, в Конгресі США розгорнулись дискусії стосовно визначення статусу нових територій. Так, у серпні 1846 р. Девід Вілмот, конгресмен від Пенсільванії, подав на розгляд Конгресу поправку, яка встановлювала обов'язковою умовою приєднання мексиканських територій встановлення заборону рабства на даних землях. Однак, питання рабства на приєднаних територіях не було вирішеним навіть після підписання мирної угоди з Мексикою.

Остаточне вирішення долі цих земель відбулось внаслідок прийняття Компромісу 1850 р., запропонованого сенатором від Кентуккі Генрі Клеєм. Відповідно до нього, Каліфорнія приймалась до складу союзу у якості вільного штату. Водночас, долю територій Юта та Нью Мексико(виділених із Нової Мексики) мало вирішувати їх населення [38, с. 18-19, 23-24].

Отже, підсумовуючи все вище викладене, можна зробити наступне заключення: розглянутий приклад американо-мексиканської війни вказує очевидний зв'язок конфронтаційного шляху американського експансіонізму тісно пов'язаний з іншими шляхами територіальної експансії США. Адже старту даного конфлікту передували неодноразові спроби американського уряду

владнати свої протиріччя з Мексикою дипломатичними методами поряд із цим, чи не головною причиною американо-мексиканської війни була успішна реалізація іредентистського шляху на прикладі Техаської республіки, яка була остаточно анексована США. Аналізуючи конфронтаційний шлях, необхідно зазначити його очевидну результативність. Так, відповідно до умов мирного угоди 1848 р., США цілком реалізували свої воєнні цілі та отримали більше половини мексиканських територій, представлених землями Каліфорнії та Нової Мексики. Водночас, на відміну від дипломатичного, конфронтаційний шлях призводить до значно більших втрат, які стосуються не лише фінансів, але й людських життів.

Висновки

Таким чином, на основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки: Сполучені Штати Америки у першій половині XIX ст. послідовно використовували шляхи реалізації своїх експансіоністських намірів. Адже при провалі одного способу, американський уряд одразу ж розглядав інші шляхи, які доволі часто навіть поєднувались (як у випадку іредентистського та конфронтаційного шляхів на прикладі Каліфорнійської республіки).

Аналізуючи перший приклад дипломатичного шляху – купівлю Луїзіани, необхідно розуміти, що вона являла собою лише підсумок тривалої боротьби Іспанії, Франції, Великобританії та США за контроль над долиною р. Міссісіпі. Внаслідок Семилітньої війни французька колонія Луїзіана була передана Іспанії у якості своєрідної компенсації за допомогу Франції. Іспанський же уряд, внаслідок очевидного послаблення наприкінці XVIII ст., був змушений передати цю колонію наполеонівській Франції. Укладення угоди між США та Францією стало можливим внаслідок кількох причин. По-перше, це поразка французів у революційних подіях на о. Гаїті, яка одразу ж послабила інтерес Парижу до ведення подальшої колоніальної політики в регіоні. По-друге, це чергове загострення відносин з Великобританією, що створювало пряму загрозу захоплення Луїзіани британцями. Неможливо також не вказати рішучу діяльність американських дипломатів, які вміло використали ситуацію, навіть незважаючи на відсутність

Водночас із цим, угода 1803 р. породила нове іспано-американське протистояння, яке завершилось лише із підписанням у 1819 р. угоди Адамса-Оніса. Дана угода закріпила за американцями уже окуповані ними Західну та Східну Флориди. Однак, завершення конфлікту із Іспанією лише тимчасово відстрочило реалізацію експансіоністських планів США. Втім, стикнутися з ним судилось наступниці Іспанії в регіоні – Мексиці.

Переходячи до «Орегонського питання», то воно являло собою англо-американське протистояння за територію Орегону. На початковому етапі дана

конкуренція представляла собою серію практично одночасних дослідницьких експедицій, які згодом країни використовуватимуть для обґрунтування своїх прав на Орегон. Юридичне оформлення дане протистояння Великобританії та США отримало після завершення англо-американської війни 1812-1815 рр. і було пов'язане із заснуванням перших постійних поселень у Орегоні. Подальший розвиток конфлікту, аж до його завершення, проходив виключно у дипломатичній площині і виражався в укладенні договорів щодо спільного освоєння регіону, а також у врегулюванні канадського кордону. Примітно, що свої претензії на регіон виказували також Росія та Іспанія, однак уже до середини 1820-тих рр. обидві країни покинуть протистояння. Врегулювання «Орегонського питання» відбулось 1846 р. Внаслідок бажання обох сторін не загострювати конфлікт до збройного протистояння, воно пройшло за компромісними умовами. Даний приклад дипломатичного розв'язання територіальних протиріч засвідчує нам щонайменше дві речі: перша – це здатність уряду США йти на компромісні рішення, а не вирішувати питання виключно в свою користь; друга – це зацікавленість у територіальному розширенні США не лише з боку рабовласницького Півдня, але й зі сторони фермерського Північного Заходу тодішніх Сполучених Штатів.

Розглядаючи дипломатичний шлях американського експансіонізму загалом, необхідно зазначити його результативність. Так, розглянуті нами приклади «Луїзіанської покупки» та врегулювання «Орегонського питання» дозволили не лише суттєво розширити територіальні межі США, але й вберегти значну кількість ресурсів, яка б пішла на їх здобуття іншими методами.

При дослідженні першого прикладу іредентистського шляху - Республіки Техас, стало очевидним, що історія утворення республіки та її пізнішої анексії Сполученими Штатами представляє собою закономірний розвиток претензій США на дану територію, що виникли внаслідок придбання Луїзіани у 1803 р. На користь цього твердження свідчить серія американських експедицій до Техасу,

які фіксуються саме після означеної угоди. Учасники цих заходів намагались від'єднати регіон від решти іспанських володінь у Північній Америці.

Попри те, що відповідно до умов договору Адамса-Оніса США фактично відмовлялись від своїх претензій на Техас, на ділі виявилось, що американська сторона лише перейшла до пошуків іншого способу їх реалізації. Так, в часи, коли уже стартувала американська колонізація Техасу, уряд США кілька разів направляв до Мехіко пропозиції придбання регіону. Водночас із цим, заселення Техасу американцями породило ряд протиріч між регіоном та центральними урядом. В кінцевому результаті, централізаторська політика диктатора Санта-Анни вилилась у виступі колоністів. Техаське повстання отримало підтримку з боку США, в результаті чого Техас здобув незалежність.

Фактично, вся подальша історія Техаської республіки була зумовлена провалом переговорів про приєднання до США у 1837-1838 рр. Цей провал був викликаний рабовласницьким статусом Техасу, який породжував дискусії у Конгресі США. Свою роль також зіграла наявність у Техасі прихильників незалежного існування. Загалом політика Республіки Техас зводилась до двох речей - захисту своїх територій від індіанців й мексиканців та боротьби за міжнародне визнання. При цьому, в обох речах керівництву республіки вдалось досягнути успіхів. Так, штат Техас являється єдиним суб'єктом США, який увійшов до складу союзу у якості міжнародно визнаного. Що ж стосується остаточної анексії Техасу в 1845 р, то вона відбулась внаслідок остаточного утвердження в республіці проамериканської фракції та домінування експансіоністів(передусім представників Півдня) у американському уряді.

Переходячи до Каліфорнійської республіки, то історія її утворення виразно демонструє імпровізаційні здібності тодішнього американського керівництва в площині реалізації своїх експансіоністських намірів. Адже проголошенню незалежної Каліфорнії передували дипломатичні спроби уряду США заволодіти означеними територіями. У 1842 р. навіть відбулась спроба силового захоплення території, яка щоправда носила випадковий характер, адже була зумовлена

дезінформаційним повідомленням. Власне, лише після цього і була ініційована експедиція дієвого офіцера армії США Джона Фремонта 1846 р., кінцевим результатом якої і стало проголошення Республіки Каліфорнія. Важливо зазначити офіційну участь в утворенні республіки приймали місцеві американські переселенці, в той час як Фремонт із загоном залишались у тіні. Сама ж Каліфорнійська республіка підтримувалась виключно американцями регіону і не знайшла підтримки у іспаномовної більшості даних територій. Це, до речі, чітко відрізняє Каліфорнію від Техасу, де американці являлись більшістю і навіть змогли заручитись підтримкою місцевих мексиканців. Що ж до ліквідації Республіки Каліфорнія, то вона відбулась майже одразу після приходу офіційних військ США і при цьому несла виключно добровільний характер. Саме ж існування республіки допомогло не стільки у захопленні територій Каліфорнії, скільки оформленню офіційних претензій на регіон та швидшій інкорпорації даних земель в повоєнний час.

Аналізуючи іредентистський шлях територіальної експансії США, необхідно зазначити, що даний шлях знаходиться на периферії традиційних методів реалізації Сполученими Штатами своїх експансіоністських намірів – дипломатичного та конфронтаційного. Водночас із цим він носить очевидний неофіційний характер, адже його виконанням займались не офіційні представники американського керівництва, а переселенці із США, які й стояли на чолі створених ними республік. Також необхідно зазначити, що приєднання утворених республік до складу Сполучених Штатів надавали останнім не лише нові землі, але й закріплювало законність американських посягань на дані території.

Розглядаючи конфронтаційний шлях американської експансії, проаналізованого у дослідженні на прикладі американо-мексиканської війни, необхідно зазначити, що його застосування відбулося після провалу спроб уряду США вирішити свої територіальні претензії з Мексикою дипломатичним шляхом. Водночас, чи не основною причиною початку збройного конфлікту

являлась успішна реалізація іредентистського шляху на прикладі Техасу, який наприкінці 1845 р. був офіційно анексований США. При розгляді конфронтаційного шляху потрібно вказати на його не меншу результативність у порівнянні з дипломатичним шляхом. Так, відповідно до умов мирного договору, підписаного у 1848 р. в Гвадалупе-Ідальго, Мексика передала США більше половини своїх земель, на яких зараз розташовані сучасні штати Нью-Мексико, Юта, Невада, Арізона, Каліфорнія, Техас та Колорадо. Водночас із цим, застосування конфронтаційного шляху, на відміну від дипломатичного, призвело до значно більших втрат. Причому стосувалися вони не лише фінансів, але й людських життів, про що нам і говорить приклад американо-мексиканської війни. Адже поряд з 15 мільйонами доларів, що США виплатили Мексиці у якості компенсації, внаслідок розглянутого конфлікту з обох сторін загинуло приблизно по 25 тисяч чоловік.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

Опубліковані джерела

1. Annual Message to Congress, 15 December 1802. Founders Online, National Archives. URL: <https://founders.archives.gov/documents/Jefferson/01-39-02-0148>. (дата звернення: 30.11.2021).
2. A Treaty of Annexation, concluded between the United States of America and the Republic of Texas // Treaties and Other International Acts of the United States of America, edited by Hunter Miller. Documents 80-121: 1836-1846. Washington: Government Printing Office, 1934. Volume 4. URL: https://avalon.law.yale.edu/19th_century/texan05.asp (дата звернення: 30.11.2021).
3. British-American Diplomacy Convention of 1818 between the United States and Great Britain // Treaties and Other International Acts of the United States of America. Edited by Hunter Miller Documents 1-40: 1776-1818. Washington: Government Printing Office, 1931. Volume 2. URL: https://avalon.law.yale.edu/19th_century/conv1818.asp (дата звернення: 30.11.2021).
4. Constitution of the Texas Republic // The Laws of the Republic of Texas, in Two Volumes. Houston, 1838. Volume I. P. 9-25
5. From Thomas Jefferson to James Monroe, 24 November 1801. Founders Online, National Archives. <https://founders.archives.gov/documents/Jefferson/01-35-02-0550>. (дата звернення: 30.11.2021).
6. From Thomas Jefferson to Robert R. Livingston, 18 April 1802. Founders Online, National Archives. <https://founders.archives.gov/documents/Jefferson/01-37-02-0220>. (дата звернення: 30.11.2021).
7. From Thomas Jefferson to William C. C. Claiborne, 13 July 1801. Founders Online, National Archives. <https://founders.archives.gov/documents/Jefferson/01-34-02-0427>. (дата звернення: 30.11.2021).

8. Joint Resolution of the Congress of the United States, December 29, 1845 // Treaties and Other International Acts of the United States of America, edited by Hunter Miller. Documents 80-121: 1836-1846. Washington: Gov. Prin Office, 1934. Volume 4. URL: https://avalon.law.yale.edu/19th_century/texan04.asp (дата звернення: 30.11.2021).
9. Joint Resolution of the Congress of the United States, March 1, 1845 // Treaties and Other International Acts of the United States of America, edited by Hunter Miller. Documents 80-121: 1836-1846. Washington: Government Printing Office, 1934. Volume 4. URL: https://avalon.law.yale.edu/19th_century/texan01.asp (дата звернення: 30.11.2021).
10. Mr. Livingston to Mr. Madison, Secretary of State. Paris, April 13, 1803, midnight. // State papers and correspondence bearing upon the purchase of the territory of Louisiana. Washington: Govt. Print. Off., 1903. P. 159-163
11. Mr. Monroe to Mr. Madison. Paris, April 15, 1803. // State papers and correspondence bearing upon the purchase of the territory of Louisiana. Washington: Govt. Print. Off., 1903. P. 164-165
12. Ordinance of the Convention of Texas, July 4, 1845 // Treaties and Other International Acts of the United States of America, edited by Hunter Miller. Documents 80-121: 1836-1846. Washington: Government Printing Office, 1934. Volume 4. URL: https://avalon.law.yale.edu/19th_century/texan03.asp (дата звернення: 30.11.2021).
13. Polk J. K. Inaugural address // A Compilation of the messages and papers of the presidents, 1789-1908. New York: Bureau of National Literature and Art, 1908. Volume 4. P. 373-382
14. Proclamation 16 - Taking Possession of Part of Louisiana (Annexation of West Florida) Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, The American Presidency Project. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/node/204872> (дата звернення: 30.11.2021).

15. Proclamation of John D. Sloat, commander-in-chief of the United States naval force in the Pacific Ocean, made July 7, 1846 // *Alta California* : embracing notices of the climate, soil, and agricultural products of northern Mexico and the Pacific seaboard; also, a history of the military and naval operations of the United States directed against the territories of northern Mexico, in the year 1846-'47. With documents declaratory of the policy of the present administration ... and the opinion of the Hon. James Buchanan on the Wilmot Proviso, &c. Philadelphia: H. Packer & Co, 1847. P. 24-25
16. Robert R. Livingston to the Hon. James Madison, Secretary of State. Paris, April 11, 1803. // *State papers and correspondence bearing upon the purchase of the territory of Louisiana*. Washington: Govt. Print. Off., 1903. P. 157-159
17. The Declaration of Independence made by the delegates of the People of Texas in General Convention, at Washington, on march 2nd, 1836 // *The Laws of the Republic of Texas, in Two Volumes*. Houston, 1838. Volume I. P. 3-7
18. The Webster-Ashburton Treaty // *Treaties and Other International Acts of the United States of America*. Edited by Hunter Miller. Documents 80-121: 1836-1846. Washington: Government Printing Office, 1934. Volume 4. URL: https://avalon.law.yale.edu/19th_century/br-1842.asp (дата звернення: 30.11.2021).
19. Treaty between the United States of America and the French Republic. National Archives and Records Administration. URL: http://www.archives.gov/exhibits/american_originals/louistxt.html (дата звернення: 30.11.2021).
20. Treaty of Amity, Settlement, and Limits Between the United States of America and His Catholic Majesty. 1819 // *The Federal and State Constitutions Colonial Charters, and Other Organic Laws of the States, Territories, and Colonies Now or Heretofore Forming the United States of America*. Compiled and Edited Under the Act of Congress of June 30, 1906 by Francis Newton Thorpe. Washington, DC : Government Printing Office, 1909. Vol. II. P. 649-655

21. Treaty of Friendship, Boundaries, Commerce and Navigation. Concluded October 27, 1795 // Treaties, conventions, international acts, protocols, and agreements between the United States of America and other powers, 1776-1909, compiled by William M. Malloy. Washington: Govt. Print. off., v. 2. 1910. P. 1640-1649
22. Treaty of Peace and Amity between His Britannic Majesty and the United States of America. 1814 // The Avalon Project, Documents in Law, History and Diplomacy. URL: https://avalon.law.yale.edu/19th_century/ghent.asp (дата звернення: 30.11.2021).
23. Treaty of Peace, Friendship, Limits and Settlement, with the Republic of Mexico. Concluded February 2, 1848 // Treaties and Conventions between the United States of America and Other Powers Since July 4, 1776. Washington, DC: Government Printing Office, 1873. P. 562-573
24. Treaty of Velasco: 14 May 1836. // The Avalon Project, Documents in Law, History and Diplomacy. URL: https://avalon.law.yale.edu/19th_century/velasco.asp (дата звернення: 30.11.2021).
25. Treaty with Great Britain, in Regard to Limits Westward of the Rocky Mountains // The Avalon Project, Documents in Law, History and Diplomacy. URL: https://avalon.law.yale.edu/19th_century/br-1846.asp (дата звернення: 30.11.2021).
26. United States Navy Department, Washington, June 24, 1845. // Alta California: embracing notices of the climate, soil, and agricultural products of northern Mexico and the Pacific seaboard; also, a history of the military and naval operations of the United States directed against the territories of northern Mexico, in the year 1846-'47. With documents declaratory of the policy of the present administration ... and the opinion of the Hon. James Buchanan on the Wilmot Proviso, &c. Philadelphia: H. Packer & Co, 1847. P. 13-14
27. United States Navy Department, Washington, May 15, 1846. // Alta California: embracing notices of the climate, soil, and agricultural products of northern Mexico and the Pacific seaboard; also, a history of the military and naval operations of the

United States directed against the territories of northern Mexico, in the year 1846-'47. With documents declaratory of the policy of the present administration ... and the opinion of the Hon. James Buchanan on the Wilmot Proviso, &c. Philadelphia: H. Packer & Co, 1847. P. 14-15

ЛІТЕРАТУРА

- 28.Алентьева Т. В. Война с Мексикой в 1846-1848 годах и американское общественное мнение // Вопросы истории. 2006. № 8. С. 116-129
- 29.Болховитинов Н. Н. Оккупация Флориды Э. Джексоном и договор 1819 года // Американский экспансионизм: Новое время. ред. Г.Н. Севостьянов. М.: Наука. 1985. С. 29-49
- 30.Гонионский С. А. Территориальная экспансия США в начале XIX века // Новая и новейшая история. № 5. 1958. С. 33-50
- 31.Демиховский М. В. Экспансия США на Запад // Американский экспансионизм: Новое время. ред. Г.Н. Севостьянов. М.: Наука. 1985. С. 66-90
- 32.Ковальський С.В. Європейська дипломатія Республіки Техас (1836-1846 гг.) // Всесвітня історія та актуальні проблеми міжнародних відносин. Статті та матеріали III-ї міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті професора Г. Л. Бондаревського (1920- 2003 рр.). (3-4 квітня 2012 р.) Луганськ, 2012. С. 242-247
- 33.Ковальський С.В. Зовнішня політика Республіки Техас (1836–1845 рр.) в контексті системи міжнародних відносин першої половини XIX ст. // Американська історія та політика: науковий журнал. К., 2016. № 2. С. 228-235
- 34.Курилла, И. И. «Войти в круг великих держав». Дэниэл Уэбстер и внешняя политика США в середине XIX века. Волгоград, 1997. 192 с.
- 35.Курилла И. И. Споры о внешней политике США в начале 40-х годов XIX в.: Дж.Тайлер и Д.Уэбстер // Вопросы истории. 2002. №10. С. 118-130.

- 36.Луцков Н. Д. Присоединение Луизианы к США // Американский экспансионизм: Новое время. ред. Г. Н. Севостьянов. М.: Наука. 1985. С. 9-29
- 37.Миньяр-Белоручев К. В. Основные проблемы изучения американской истории середины XIX века в отечественной и американской историографии // Вестник Челябинского государственного университета. № 23 (238). История. Челябинск, 2011. Вып. 47. С. 115-125.
- 38.Миньяр-Белоручев К. В. Рабство на новых территориях: проблема территориального урегулирования в США по итогам войны с Мексикой (1846-1848 г.) // Вестник ЮУрГУ. Серия: Социально-гуманитарные науки. Челябинск, 2011. №30 (247) С 18-24
- 39.Миньяр-Белоручев К. В. США в войне с Мексикой: армия, полководцы, политики (1846-1848 гг.) // Вестник Военного университета. 2010. №2. С. 58-64
- 40.Миньяр-Белоручев К. В. Территориальная экспансия и развитие США в XIX веке // Вестник Челябинского государственного университета. №41(179). История. Челябинск, 2009. Вып.38. С. 123-132
- 41.Миньяр-Белоручев К. В. Экспансия США и формирование американо-мексиканской границы. 1821-1854 гг. // Научные ведомости Белгородского государственного университета. Серия: история, экономика, политология, информатика. Белгород, 2013. №15. С. 65-73
- 42.Петрашкевич О. С. Внутрішня політика Техаської республіки в 1836-1845 рр. // Полілог. Збірник статей молодих науковців з історії, філософії, культурології. Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, Вип. 6. 2019. С. 16-24
- 43.Петрашкевич О. С. Франко-техаські відносини 1836-1845 рр. // Матеріали 76-ї звітної студентської наукової конференції ОНУ імені І. І. Мечникова, присвяченої 155-річчю заснування Одеського (Новоросійського)університету. Секція: історія, травень-червень. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2020. С. 77-82

- 44.Потокова Н. В. Агрессия США против Мексики. 1846—1848. М.: Соцэкгиз, 1962. 141 с.
- 45.Потокова Н.В. Аннексия Техаса Соединенными Штатами Америки, 1821-1845 гг. Ростов, Изд-во Ростовского университета, 1986. 164 с.
- 46.Потокова Н.В. Захват Техаса и война с Мексикой // Американский экспансионизм: новое время. М.: Наука, 1985. С. 90-120
- 47.Прилуцкий В. В. Проблема аннексии Техаса и антиэкспансионистское выступление М. Ван Бюрена в 1844 г. // Вестник Брянского госуниверситета. Брянск : БГУ. №2. 2008. С. 38-48
- 48.Романова Н. Х. К вопросу о политике США в отношении Испании (первая четверть XIX века) // Американский ежегодник. М.: Наука, 1987. С. 210-224
- 49.Тёрнер Ф. Фронтир в американской истории. / Пер. с англ. А. И. Петренко. М.: Весь мир, 2009. 304 с
- 50.Троицкая Л. М. Англо-американские отношения и орегонская проблема (1815-1846) // История внешней политики и дипломатии США. 1775-1877. ред. Н. Н. Болховитинов М.: Международные отношения. 1994. С. 179-200
- 51.Чечелев С. В. Республика Калифорния: нереализованный суверенитет // Вестник Омского университета. Серия «Право». №4(13). Омск, 2007. С. 29-35
- 52.Ширяев Б. А., Ярыгин А. А. Джеймс Полк и политика экспансии США // Классовая борьба и общественная мысль в истории Европы и Америки XIX—XX вв. Сыктывкар: Изд-во Сыктывкарского университета. 1988. С. 21-31
- 53.Ярыгин А. А. Орегонский кризис (1845-1849) // Вестник ЛГУ. Ленинград, 1988. Вып. 1. С. 88-91
- 54.Bailey Th. A. A Diplomatic History of the American People. Tenth Edition. Prentice-Hall, Englewood Cliffs N.J., 1980. 1093 p.
- 55.Bauer K. J. The Mexican War, 1846-1848. Univesity of Nebraska Press, 1992. 454 p.
- 56.Bean W., Rawls J. J. California: an interpretive history. 7th edition. N. Y.: McGraw-Hill, 1998. 596 p.

57. Bemis S. F. A Diplomatic History of the U.S. Foreign Policy. N. Y.: Henry Holt and Company, 1936. 969 p.
58. Billington R. A. Westward Expansion: A History of the American Frontier. Third Edition. N. Y., 1967. 943 p.
59. Graebner N. A. Empire on the Pacific: A Study in American Continental Expansionism. N. Y.: The Ronald Press Company, 1955. 285 p.
60. Graebner N. A. Foundations of American Foreign Policy: A Realist Appraisal from Foundations to McKinley. Wilmington, 1985. 383 p.
61. Heidler D. S., Heidler J. T. The Mexican War. Wesport, CT: Greenwood Publishing Group, 2006. 224 c.
62. Hosmer J. K. The history of Louisiana Purchase. N. Y.: D. Appleton and Company, 1902. 230 p.
63. Howard J. Q. History of the Louisiana Purchase. Chicago: Callaghan & Company, 1902. 170 p.
64. Lang W. L. Oregon Question. The Oregon Encyclopedia. 2021. URL: https://www.oregonencyclopedia.org/articles/oregon_question_54_40_or_fight/
65. Merk F. British Party Politics and the Oregon Treaty // The American Historical Review. 1932, Vol. 37. No 4. Jan.. P. 653-677
66. Merk F. History of the westward movement. N. Y., 1978. 692 p.
67. Nugent W. Habits of empire: a history of American expansion. New York: Alfred A. Knopf, 2008. 399 p.
68. Pletcher D. M. The Diplomacy of Annexation: Texas, Oregon, and the Mexican War. Columbia (Mo.), 1973. 656 p.
69. Smith J. H. The Annexation of Texas. N. Y., 1941. 496 p.
70. Smith J. H. The War with Mexico. In 2 vol. N. Y., 1919. vol. 1. 592 p.
71. Smith J. H. The War with Mexico. In 2 vol. N. Y., 1919. vol. 2. 651 p.
72. Walker D. L. Bear Flag Rising: the conquest of California, 1846. N. Y.: Forge, 1999. 326 p.